

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

VERSO-MENETELMÄN KÄYTTÖ HARJUN ALAKOU- LUSSA

TEKIJÄ: Mia Kolehmainen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Mia Kolehmainen	
Työn nimi Verso-menetelmän käyttö Harjun alakoulussa	
Päiväys	11.11.2019
Sivumäärä/Liitteet	43/6
Ohjaaja(t) Mira Polon	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pieksämäen kaupunki	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä tuotettiin tietoa Verso-menetelmän käytön hyödyistä ja haasteista, selvitettiin alakoulun vertaissovittelussa olevien tapausten määrää ja laatua, menetelmän toimivuutta sekä mahdollisia kehittämideoita. Samalla kartoitettiin vertaissovittelijoiden mielipiteitä sovittelijoina toimimisesta.</p> <p>Opinnäytetyön toteuttamisympäristönä oli Harjun koulu, joka on yksi Pieksämäen kaupungin kolmesta alakoulusta. Työ toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimustyönä, jossa on kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen elementtejä. Tutkimusaineisto kerättiin teettämällä Verso-sovittelijoille lomakehaastattelu, haastatteleamalla koulun Verso-ohjaajat henkilökohtaisesti sekä laatimalla koulun opettajille Webropol-kysely.</p> <p>Erlaisia ristiriitoja ratkaistaan sovittelemalla, joka on yksi käytetyin tapa puhuttaessa konfliktinratkaisusta. Verso- eli vertaissovittelumenetelmä on toimintamalli, jota on jalkautettu kouluihin vuodesta 2001 lähtien. Menetelmä perustuu restoratiiviseen lähestymistapaan, jossa ei anneta rangaistuksia, vaan pyritään kohtaamisiin ja yhdessä sovittuihin sopimuksiin. Menetelmän avulla oppilaat ratkaisevat keskinäisiä erimielisyyksiä koulutettujen vertaissovittelijaoppilaiden avulla. Vertaissovittelu korostaa oppilaiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä vahvistaa heidän sosiaalisia taitojaan.</p> <p>Suurin osa sovittelutapauksista olivat tutkimustulosten mukaan olleet alaluokkalaisten, eli 1.–2.-luokkalaisten ristiriitoja. Sovittelijat olivat sovitelleet ristiriitatilanteita pääsääntöisesti 1–2 kertaa kuukauden aikana. Tutkimustulosten mukaan eniten ristiriitoja aiheutuu välituntitilanteissa, joissa on tapahtunut fyysistä väkivaltaa, kuten tönimistä, potkimista tai lyömistä.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten perusteella saatiin tietoa siitä, mitä hyvää Verso-menetelmän käyttö on tuonut alakouluun. Tietoa saatiin myös siitä, mitä haasteita ja kehittämideoita menetelmän käytössä on. Tulokset antoivat myös tietoa, millaisia kokemuksia sovittelijoilla on menetelmän käytöstä ja erilaisista oppilaiden sovittelutilanteista.</p>	
Avainsanat sovittelu, vertaissovittelu, kohtaaminen, osallisuus, myönteinen minäkuva	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author Mia Kolehmainen			
Title of Thesis Using of peer mediation at Harjus' elementary school			
Date	11.11.2019	Pages/Appendices	43/6
Supervisor(s) Mira Polon			
Client Organisation /Partners The town of Pieksämäki			
<p>Abstract</p> <p>The thesis gathered information on the benefits and challenges of using the Verso method, which is a peer mediation method applied in schools. The number and quality of cases in peer mediation at an elementary school were also studied, as well as the effectiveness of the method and possible development ideas were. At the same time, peer mediators' views on mediation were collected.</p> <p>The study was conducted at an elementary school called Harjun koulu, which is one of the three elementary schools in the town of Pieksämäki. The study was carried out as a qualitative study, with elements of quantitative research. The research material was collected by questionnaire interview for Verso mediators, interviewing the school's Verso instructors in person, and carrying out a Webropol survey for the school teachers.</p> <p>Mediation, which is one of the most widely used methods of resolving conflicts, resolves various conflicts. The Verso or peer mediation method is an operational model that has been implemented in schools since 2001. The method is based on a restorative approach that does not penalize but seeks encounters and mutually agreed agreements. Through this method, students resolve their conflicts with the help of trained peer mediation students. Peer mediation emphasizes pupils' involvement and sense of community and strengthens their social skills.</p> <p>According to the results of the research, most of the mediation cases were conflicts in the lower grades, i.e. the first and second grades. The mediators mediated mainly 1-2 times a month. According to research findings, most conflicts occur during breaks where physical violence has occurred, such as pushing, kicking or hitting.</p> <p>Based on the results of the thesis, we learned about the benefits of using the Verso method in elementary school. Information was also gathered on the challenges in using the method and on development ideas for it. The results also provided information on the experiences mediators have with the method and on various student mediation situations.</p>			
Keywords mediation, peer mediation, encounter, participation, positive self-image			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	KOULU LAPSEN MIKROYMPÄRISTÖNÄ JA HYVINVOINNIN TUKIJANA.....	6
2.1	Oppilaan osallisuus ja kohtaaminen kouluympäristössä.....	6
2.2	Myönteinen minäkuva.....	8
2.3	KiVa-kouluohjelma osana koulun arkea.....	9
2.4	Mitä kiusaaminen on?.....	10
3	VERTAISSOVITTELU OSANA KOULUN ARKEA.....	12
3.1	Restoratiivinen lähestymistapa sovittelun lähtökohtana.....	12
3.2	Ratkaisukeskeisyys osana vertaissovittelua.....	13
4	VERTAISSOVITTELU MENETELMÄ.....	15
4.1	Vertaissovittelun kaava	15
4.2	Aiempiä tutkimuksia oppilaiden sovitteluista	17
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	18
5.1	Aineiston keruun menetelmät	18
5.2	Aineiston analyysin menetelmät.....	19
5.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	20
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	22
6.1	Verso-sovittelijoiden lomakehaastattelun tulokset.....	22
6.2	Verso-ohjaajien haastattelujen tulokset.....	24
6.3	Opettajien Webropol-kyselyn tulokset.....	25
6.4	Versomenetelmän kehittämisideat.....	27
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISIDEAT	29
7.1	Verso-menetelmän haasteet ja hyödyt tutkimustulosten mukaan	30
7.2	Tutkimustulosten hyödynnettävyys ja kehittämisideat.....	31
8	POHDINTA.....	33
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT.....	35
	LIITE 1: LUPAKYSELY VANHEMMILLE/HUOLTAJILLE WILMAN KAUTTA	38
	LIITE 2: LOMAKEHAASTATTELUKAAVAKE VERSO-SOVITTELIJOILLE	39
	LIITE 3: HAASTATTELUKYSYMYKSET VERSO-OHJAAJILLE.....	41
	LIITE 4: WEBROPOL-KYSYMYKSET KOULUN HENKILÖKUNNALLE	42

1 JOHDANTO

Erilaisten konfliktien selvittely vie koulupäivän aikana melko paljon henkilökunnan aikaa. Opin-
näytetyöni aiheena on tutkia Verso- eli vertaissovittelumenetelmän käyttöä alakoulussa, jossa
olen työskennellyt yli 13 vuotta. Vertaissovittelumenetelmä aiheena kiinnostaa minua, koska las-
ten ongelmat ja haasteet sosiaalisissa tilanteissa ovat lisääntyneet. Kouluissa esiintyy paljon eri-
laisia ristiriitoja ja kiusaamistilanteita, joita itsekkin kohtaan lähes päivittäin. Niiden selvittämiseen
on löydyttävä keinoja ja työkaluja, jotta voidaan taata turvallinen oppimisympäristö jokaiselle op-
pilaalle.

Opinnäytetyöni tilaaja on Pieksämäen kaupunki ja yksikkönä Harjun koulu. Harjun koulu on yksi
Pieksämäen kaupungin kolmesta alakoulusta ja siellä on noin 270 oppilasta. Koulun henkilökunta
saa opinnäytetyöni tuloksista työkaluja koulun arkeen sekä vinkkejä, kuinka Verso-menetelmää
voisi hyödyntää ja kehittää mahdollisimman toimivaksi menetelmäksi. Tulokset antavat myös to-
dellisemmän kuvan siitä, millaisia asioita sovitteluun on tuotu.

Erilaiset lait ja säädökset turvaavat lasten osallisuutta ja heidän oikeuksiaan tulla kuulluksi eri toi-
mintaympäristöissä. Koulun henkilökunnan pitää puuttua koulussa oppilaiden välisiin ristiriitatilan-
teisiin, koska jokaisella meillä on oikeus olla oma itsensä ja jokaista tulee kohdella tasa-arvoi-
sesti. Kuten Suomen perustuslaissakin mainitaan: ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta
asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen,
terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella” (Suomen perustus-
laki 1999, 6§).

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus on hyvänä kansainvälisenä pohjana lap-
sen oikeuksiin, osallisuuteen ja kuulluksi tulemiseen. Sopimuksen mukaan lasta ei saa syrjiä. Lap-
sella on oikeus ajatuksenvapauteen ja mielipiteeseen sekä häntä on suojeltava väkivallalta. Yksi
lapsen oikeuksien sopimuksen tavoite on suojata lasta kaikilta hänen hyvinvointiinsa ja kehityk-
seen haitallisesti vaikuttavilta oikeudenloukkauksilta. Lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen
sananvapauden merkitys tulee huomioida erityisesti kouluympäristössä. (Hakalehto 2015, 61, 71-
73; Unicef s.a.)

Lapsen oikeuksia takaavat myös lastensuojelulaki ja perusopetuslaki. Lastensuojelulailla turva-
taan esimerkiksi lapsen erityinen suojelu ja siinä säädetään myös ehkäisevästä lastensuojelusta.
Koulussa ehkäisevää lastensuojelua esiintyy antamalla lapselle erityistä tukea tai muuta opetuk-
seen liittyvää tukea. Lastensuojelun tehtävänä on toimia kasvatusvastuussa olevien henkilöiden
tukena lapsen kasvatuksellisissa asioissa. Perusopetuslakiin pohjautuen kouluissa huomioidaan
oppilaiden turvallisuus ja hyvinvointi. Turvallinen oppimisympäristö ja koulunkäynti ovat jokaisen
oppilaan oikeuksia. (Lastensuojelulaki 2007, 4§; Hamarus 2012, 87.)

2 KOULU LAPSEN MIKROYMPÄRISTÖNÄ JA HYVINVOINNIN TUKIJANA

Mikroympäristön muodostavat lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat ympäristöt, kuten esimerkiksi koti, koululuokka ja kaverit. Mikroympäristö voidaan määritellä ajallisesti siellä vietettävän ajan perusteella ja niissä ympäristöissä lapsen kanssa käytävä vuorovaikutus on vastavuoroista ja suoraa. (Härkönen 2008, 21–39.)

Koululuokkaan mahtuu paljon erilaisia lapsia, joilla on erilaiset persoonat ja kokemukset. Näiden myötä heidän sosiaaliset taitonsa ovat hyvin erilaiset, jotka vaikuttavat luokan ryhmässä toimimiseen. Ristiriitatilanteiden välttämiseksi opettajan olisi tunnistettava ryhmän kehittymisen moninaiset vaiheet ja toimia sellaisten käytänteiden mukaisesti, mitkä edistävät ryhmän myönteistä kehitystä. (Lahikainen & Pirttilä-Backman 1998, 253–254.)

Koulussa kaikkien hyvinvointi on tärkeää. Hyvin toimivalla aikuisten yhteistyöllä luodaan lapsille oppimisympäristö, jossa on hyvä olla ja toimia. Hyvässä oppimisympäristössä ketään ei kiusata ja lasten keskinäiset suhteet ovat tärkeässä roolissa. Myös lasten kohtaaminen sekä toimiva yhteistyö kodin ja koulun välillä tukee hyvää oppimisympäristöä ja ehkäisee erilaisia ongelmatilanteita. (Wallin 2011, 106.)

2.1 Oppilaan osallisuus ja kohtaaminen kouluympäristössä

Osallisuus koulussa käsitetään toiminnaksi, jossa oppilaat pohtivat erilaisia ratkaisuja ja toimintatapoja, keskustelevat, tekevät päätöksiä ja ottavat myös vastuuta asioista. Kun oppilaat saavat vastuuta ja huomaavat, että heidän osallisuudellaan ja toiminnallaan on ollut vaikutusta, heidän innostuksensa osallisuudesta kasvaa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto s. a.) Nykypäivänä oppilaille on melko hyvät mahdollisuudet vaikuttaa oman koulun ja sen oppimisympäristön kehittämiseen, jos oppilaalla itsellään on siihen halukkuutta.

Suomen lainsäädännössä perusopetuslaissa (47a §), perustuslaissa (6 § 3) sekä nuorisolaissa (8 §) säädetään lasten ja nuorten mahdollisuuksista vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. (Oma oppilaskunta s.a.) Perusopetuslaki velvoittaa kouluja parantamaan oppilaiden osallisuutta sekä edistämään oppilaiden mahdollisuuksia olla osallisena kehittämässä koulun toimintaa. Laki velvoittaa myös huolehtimaan oppilaiden mahdollisuuksista ilmaista mielipiteitä heidän omaan asemaansa liittyviin asioihin. Koulujen on järjestettävä oppilaille mahdollisuus mm. opetussuunnitelman sekä koulun järjestyssääntöjen suunnitteluun. Kouluilla tulisi olla oppilaskunta, joka voi koostua useamman koulun oppilaista. (Perusopetuslaki 47a §.)

Oppilaskunta on tärkeä osa nykypäivän koulua. Se käsittää kaikki koulun oppilaat ja oppilaskunnan hallitus johtaa oppilaskuntatoimintaa. Se edistää oppilaiden osallisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. Jokaisella oppilaalla on tasavertaiset mahdollisuudet osallistua

koulun oppilaskunnan toimintaan. Oppilaat tuovat oppilaskunnan toiminnan kautta oman näkökulmansa koulun aikuisten tietoisuuteen ja vaikuttavat näin ollen koulun toimintaan. (Oma oppilaskunta, s.a.)

Aito ja yksilöllinen oppilaan kohtaaminen tulisi olla osa jokaista koulupäivää. Työpaikallani pienluokassa aloitamme opettajan kanssa jokaisen aamun istumalla oppilaiden kanssa lattialle piiriin ja toivotamme jokaiselle erikseen ”hyvää huomenta”. Samalla otamme katsekontaktin oppilaaseen sekä käytämme apuna tukiviittomia, että jokainen ymmärtää ja tulee ymmärretyksi. Tämä käytäntö rauhoittaa selkeästi koulupäivää, kun jokainen kohdataan jo heti aamulla henkilökohtaisesti. Kenenkään ei tarvitse erikseen hakea huomioita erityisellä toiminnalla tai huonolla käyttäytymisellä. Tällä käyttämällämme toiminnalla oppilaalle välittyy tieto siitä, että hän on ainutlaatuisen ja tärkeä.

Oppilaskuntatoiminta on yksi keino osallistaa oppilaita, mutta se voi aiheuttaa joillekin myös negatiivisia ajatuksia. Oppilaskuntaa saatetaan pitää oppilaita eriarvoistavana toimintana, johon pääsee mukaan vain suositut ja hyvät oppilaat, koska oppilaskunnan jäsenet valikoidaan luokissa äänestämällä. (Alanko 2016, 62.) Tuosta näkökulmasta en itse ole oppilaskuntatoimintaa tullut ajatelleeksi, koska oppilaskunnan toimintaa pidetään nimenomaan hyvänä ja oppilaita osallistavana toimintana, jolla heidän mielipiteensä tulevat kuulluksi ja huomioituksi.

Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisussa Anu Alangon (2016) tutkimustuloksista paljastuu epävarmuutta siitä, ovatko alakoululaiset loppujen lopuksi kykeneväisiä osallistumaan isojen päätösten tekoon koulumaailmassa. Kaikki eivät myöskään halua aktiivisesti vaikuttaa koulun toimintaan, koska erityisesti alakoululaisten keskuudessa opettajan auktoriteetillä on suuri vaikutus heidän toimintaansa. Alakoululaisten mielestä heidän osallistumismahdollisuutensa ovat olleet vähäisiä. (Alanko 2016, 60–61, 65.)

Oppilaan hyvinvointiin koulussa vaikuttaa paljon tieto siitä, että hän saa kokea kuuluvansa johonkin. Etenkin sellaisilla oppilailla, joiden tärkeimmät vuorovaikutussuhteet sijoittuvat ainoastaan koulumaailmaan ja siellä kavereihin ja opettajiin. Kun oppilaan ja opettajan välinen vuorovaikutus toimii, se on oppilaalle hyvin merkittävä tekijä. Se toimii oppilaalle suojaavana tekijänä hankalista ja haastavista kotioloista ja siellä olevista ongelmista. (Tilus 2004, 64.)

Säännöllisesti koulussa annettu henkilökohtainen positiivinen palaute kasvattaa oppilaan itsetuntoa. Myös opettajan suhtautuminen oppilaan virheisiin vaikuttaa oppilaaseen ja hänen itsetuntoonsa. Usein opettaja on oppilaalle yksi hänen elämänsä tärkeimmistä henkilöistä, jota hän ihannoii. (Keltikangas-Järvinen 1994, 249.) On upeaa huomata, kuinka pienestäkin positiivisesta huomiosta ja palautteesta oppilas loistaa auringon lailla. Usein oppilaalle riittää sanaton palaute, kuten peukalon näyttäminen tarkoittaen, että hommat sujuvat hyvin.

Oppilaan kohtaaminen koulussa on hyvin kokonaisvaltainen kokemus. Kohtaamisessa huomio kiinnittyy ilmeisiin, eleisiin, ääneen, ulkonäköön ja jopa tuoksuun ja kosketukseen. Oppilas tarkkailee ja tekee havaintoja hyvinkin pienistä asioista ja ominaisuuksista. Puhuttaessa oppilaalle on huomioitavaa oma äänenkäyttö ja –sävy. Nämä voivat usein olla ristiriidassa kehon kielen kanssa: kehon kieli voi viestiä jotain aivan muuta, mitä oppilaalle on juuri sanottu. Aikuisen tasa-arvoinen suhtautuminen oppilaisiin on tärkeää. Yksi tärkeimmistä taidoista on oppilaan aito kuunteleminen. (Uitto 2003, 8–12.)

Oppilas viettää suuren osan päivästä koulussa, joten yksilöllisellä kohtaamisella ja huomioimisella on oppilaalle suuri merkitys. Kouluajat jäävät varmasti jokaiselle mieleen ja niitä muistellaan vielä aikuisenakin. Omatkohtaiset kokemukset kouluajoista saattavat siirtyä sukupolvelta toiselle ja vaikuttaa seuraavan sukupolven suhtautumiseen ja asenteeseen koulunkäynnistä. Kouluaikojen muistelu on aikuisille hyvä tapa tehdä aikamatkoja menneisyyteen. (Uitto 2003, 53–58.)

2.2 Myönteinen minäkuva

Minäkuvalla tarkoitetaan ihmisen käsitystä itsestä, millaisena hän kokee itsensä ja kuka hän on. Minäkuvaan liittyy käsitys itsestä ympäröivään maailmaan. Erilaiset vuorovaikutustilanteet muokkaavat minäkuuvaa ja se voi vaihdella päivittäin eri tilanteiden myötä. Lapsella voi esimerkiksi olla koululaisen sekä perheen keskimmäisen lapsen minäkuva. Näistä syistä lapsen käytöskin vaihtelee. Se riippuu siitä, missä tilanteessa ja ympäristössä lapsi kulloinkin toimii. Koulussa pyritään käyttäytymään tiettyjen sääntöjen mukaan ja kotona perheen omien sääntöjen mukaan. (Nettinappi s. a.)

Puhuttaessa itsetunnosta ja minäkuvasta päädytään usein siihen lopputulokseen, että ne tarkoittavat lähes samaa asiaa. Itsetuntoon liittyy itsensä tunteminen ja hyväksyminen kaikkine puutteineen ja hyvine puolineen, olematta kuitenkaan täydellinen. Se ei tarkoita itsevarmuutta, vaan kuuluu osana jokaisen persoonallisuutta. Hyvän itsetunnon omaava lapsi tietää olevansa tärkeä ja rakastettu ja pystyy nauramaan itselleen ja omille heikkouksilleen. Hän hyväksyy itsensä, eikä välitä siitä, mitä toiset hänestä ajattelevat. (Erkko & Hannukkala 2013, 59; Niemi 2008, 8–10.)

Myönteinen minäkuva ei koskaan synny itsestään, vaan se tarvitsee ympäristöltään aikaa, arvostusta ja rakkautta. Ennen kaikkea positiivista huomiota ja palautetta. Pelkästään hyvä ja turvallinen koti ja perhe eivät aina riitä myönteisen minäkuvan perustaksi, vaikka se toimiikin kaiken pohjana. Perheenjäsenillä on tärkeä rooli itsetunnon vahvistamisessa. Jos vanhemmat eivät ole aidosti läsnä tai kiinnostuneita lapsestaan ja lapsi jää selkeästi vaille rakkautta ja huolenpitoa, se vahingoittaa helposti lapsen kehittyvää itsetuntoa. Hyvän itsetunnon kehittyminen tarvitsee jatkuvaa ympäristön hyväksyntää. Jos esimerkiksi kiusattu tai muutoin syrjitty lapsi kuulee päivittäin olevansa hölmö, tyhmä tai ruma, hänen mielensä alkaa vähitellen uskoa sitä, mitä muut hänestä sanovat. Koulukiusaaminen on usein ensimmäisenä syynä itsetunnon musertumiseen sekä mahdolliseen myöhempään masennukseen. (Niemi 2008, 15–19; 31–32.)

Kun lapsella on myönteinen kuva itsestään, se vaikuttaa positiivisesti hänen suoriutumiseensa koulussa. Kaikenlainen onnistuminen vahvistaa kasvavan lapsen minäkuvaa, kun taas epäonnistumiset yleensä laskevat sitä. Vertaisryhmät ovat kasvavalle lapselle ja nuorelle tärkeitä minäkuvan kehittymisen kannalta. (Nevalainen 2010, 80–81.)

Hyvän itsetunnon ja myönteisen minäkuvan omaava henkilö kykenee nauttimaan elämästä ja olemaan onnellinen ympäröivistä olosuhteista huolimatta. Päivi Niemi (2008) on vakuuttunut siitä, että hyvä itsetunto toimii pohjana oikeiden ratkaisujen tekemisessä elämän vaikeissa valintatilanteissa. Jos minäkuva ja itsetunto ovat huonoja, voi helposti ajatuttaa väärin valintojen pariin, koska silloin ihminen ei ole henkisesti tarpeeksi vahva kieltäytyäkseen. (Niemi 2008, 11, 15–18.)

Lapsi kokee usein elämänsä aikana pettymyksiä tai epäonnistumisia, mitkä vaikuttavat hetkellisesti hänen itsetuntoonsa. Tällöin apuna ja tukena lapselle toimii vahva aikuinen, joka kykenee omalla vahvuudellaan tukemaan lasta antamalla hänelle aikaa ja ymmärrystä. Lapsen itsetunto vaihtelee ja reagoi esimerkiksi kehityskriiseihin tai erilaisiin elämäntapahtumiin. Eritoten murrosiässä ulkonäkö on hyvin usealle nuorelle keskeinen asia elämässä, mutta ulkonäkö ei kerro mitään nuoren itsetunnosta. Kovan kuoren ja vahvasti meikattujen kasvojen takana voi olla hyvin heikko ja huono itsetunto. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 40–41; 48.)

Sosionomin näkökulmasta katsottuna koulukuraattorin työn yksi tärkeimmistä työtehtävistä on tukea oppilaan myönteisen minäkuvan kehitystä. Sitä voi vahvistaa oppilaan kanssa kahdenkeskeisissä tapaamisissa erilaisilla tehtävillä ja keskusteluilla. Koulukuraattori tekee asiakastyötä oppilaiden parissa, jossa hän tukee oppilaita yksilöllisesti heidän sosiaalisessa kasvussaan ja mahdollisissa sosiaalisten ristiriitatilanteiden ratkaisussa (Laitinen & Hallantie 2011, 33).

2.3 KiVa-kouluohjelma osana koulun arkea

Opinnäytetyöni toteutuspaikka on mukana KiVa-kouluohjelmassa. KiVa- lyhenne tulee sanoista Kiusaamisen Vastainen tai Kiusaamista Vastustava. Ohjelman rahoittajana toimii opetusministeriö ja ohjelman kehittäminen on aloitettu jo vuonna 2006. KiVa-koulua kehitettäessä on hyödynnetty aikaisempia kiusaamiseen puuttuvia ohjelmia sekä kiusaamista koskevia tutkimustuloksia. Ala- ja yläkoululaisille on omat opetuskokonaisuudet, joissa huomioidaan kohderyhmien ikä. (Tuomisto, Salmivalli & Poskiparta 2009, 175–176.)

KiVa-kouluohjelmassa keskitytään kiusaamista sivusta seuraaviin oppilaisiin tukemalla ja rohkaisemalla heitä vastustamaan kiusaamista ja puuttumaan siihen. KiVa-ohjelman tavoitteena on saada oppilaat tietoisiksi, mikä vaikutus ryhmällä on kiusaamiseen. Kun kiusaamistapaus tulee ilmi, otetaan käyttöön kohdennettu toimenpide. Se tarkoittaa aikuisen välitöntä apua ja reagoimista kiusaamiseen. Jokaisessa KiVa-kouluohjelmassa mukana olevalla koululla on oma työryhmä, joka selvittää tapauksia ja tekevät yhteistyötä luokanopettajan kanssa. Työryhmään kuuluu aina vähintään kolme aikuista (Tuomisto ym. 2009, 174, 178–179.)

Kiusaamiseen puuttumisen parhaita ennaltaehkäiseviä keinoja ovat luokan yhteishengen vahvistaminen sekä sosiaalisten taitojen ja itsetunnon kehittäminen. (Lämsä 2009, 74.) Viime päivinä mediassa on ollut uutisia koulukiusaamisesta, johon myös opetusministeri Li Andersson on ottanut kantaa. Koulurauhaa -lehdessä (2/19) Andersson mainitsee, että hyväksi havaittuja käytäntöjä on tarkoitus laajentaa valtakunnallisella tasolla. Hänen mielestään koulukiusaaminen on suuri ongelma, johon kaivataan erilaisia menetelmiä. Andersson pitää Verso-menetelmää ja KiVa-koulu hyvinä menetelminä, mutta lisäksi kaivataan asennemuutosta siihen, ettei kiusaaminen ole missään tapauksessa hyväksyttävää. (Koulurauha 2/19, 32–33.)

Englantilaisen professorin Helen Cowien mukaan 30% lapsista joutuu kiusatuksi kouluvuosiensa aikana. Tämä tuli ilmi Lorenzo-nimisessä projektissa, jossa Cowen oli itse mukana tutkijana. Projektin osallistui 51 brittiläistä koulua. Kiusaamisen uhrit eivät kerro kiusaamisesta kenellekään ja yleisimmät oireet kiusaamisen uhreilla olivat masennus ja mielenterveysongelmat. Projektin osallistuneissa kouluissa käynnistettiin vertaistukitoiminta. Vuoden kuluttua vertaistukitoiminnan alkamisesta suoritettiin kysely, jossa kysyttiin opettajilta ja oppilailta, onko vertaistukitoiminnasta ollut heidän mielestään hyötyä. Vastauksien perusteella ilmeni, että koulun ilmapiiri oli kohentunut ja avoimuus oli lisääntynyt. Kiusaamisen kohteiksi joutuneet kokivat, että he ovat voineet puhua ongelmistaan. Projektin tuloksista todettiin, että opettajat pitivät koulua turvallisempana kuin aikaisemmin ja vertaistukitoiminta on erittäin tärkeää. Myös oppilaiden vanhemmat kokivat tällaisen toiminnan tärkeänä ja he arvostavat sitä. (Naylor & Cowie 1999, 467–479.)

2.4 Mitä kiusaaminen on?

Yksi tärkeimmistä ihmisoikeuksista on kiusaamattomuuden suoja, joka mainitaan YK:n Lapsen oikeuksien julistuksessa. Myös lait suojelevat kiusaamiselta. Erilaisia konflikteja selvitetessä on tärkeää muistaa, että jokainen kokee konfliktit ja tapahtumat eri tavoin. Tällöin on hyvä tiedostaa kiusaamisen määritelmä, mitä kiusaamisella tarkoitetaan. Kiusaaminen määritellään usein pitkäaikaiseksi, tarkoituksenmukaiseksi ja toistuvaksi tapahtumaksi, jossa kohteena on yksi henkilö. Kiusaaminen voi olla suoraa tai epäsuoraa sekä fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista kiusaamista. Suora kiusaaminen voi olla haukkumista, epäsuora kiusaaminen puolestaan porukan ulkopuolelle jättämisestä. Fyysinen kiusaaminen käsittää teot, jossa ollaan kosketuksessa toisen kanssa. Henkinen kiusaaminen tapahtuu joko sanallista tai sanatonta viestintää käyttämällä, kuten ilkeät puheet ja ilmeet toista kohtaan. Sosiaalisella kiusaamisella vaikutetaan kiusatun sosiaalisiin suhteisiin, kuten ystäviin. (Nevalainen 2010, 83–85.)

Kiusatulle voi tulla erilaisia oireita, jotka johtuvat ainoastaan kiusaamisesta. Hän saattaa voida henkisesti huonosti, itsetunto alenee ja olo voi olla ahdistunut. Kiusatulle voi tulla jopa itsetuhoisia ajatuksia ja erilaisia masennusoireita. Myös fyysiset oireet voivat olla hyvin tavallisia. Näitä fyysisiä oireita ovat esimerkiksi erilaiset kiputilat ja nukkumisvaikeudet. Sosiaalisesti kiusattu voi tuntea olonsa yksinäiseksi, joten hänen koulumotivaationsa voi laskea ja hän alkaa vältellä erilaisia sosiaalisia tilanteita. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto s.a.)

Nykypäivänä kiusaamista tapahtuu enemmän netin ja puhelimen välityksellä erilaisissa sosiaalisissa medioissa. Siellä voidaan julkaista toisesta valokuvia tai videoita ilman tämän lupaa, kommentoida tai muokata kuvia sekä lähettää asiattomia viestejä. Tällaiset kiusaamisen muodot ovat yleistyneet sosiaalisen median serauksena. (Yle uutiset 29.11.2011.)

3 VERTAISOVITTELU OSANA KOULUN ARKEA

Konfliktiksi kutsutaan kahden osapuolen välillä olevaa erimielisyyttä, jonka ratkaisussa on mukana joku ulkopuolinen, kolmas taho (Ervasti 2001, 16, 21). Jokaisen lapsen ja nuoren elämässä tapahtuu erilaisia konflikteja, niin koulussa kuin vapaa-aikanakin. Eniten niitä voi tapahtua ihmissuhteissa ja ne satuttavat aina konfliktin osapuolia. Myös fyysiset konfliktit, kuten töniminen ja potkiminen ovat melko yleisiä. Jos tällaiset konfliktit jäävät selvittämättä, niillä voi olla hyvinkin suuria ja haitallisia vaikutuksia lapsen ja nuoren elämään, jotka vaikuttavat heihin vielä tulevaisuudessakin. Yleensä lapset eivät tiedä eivätkä ymmärrä, että fyysiset väkivaltilanteet luetaan lieviksi pahoinpitelyiksi, jotka voivat johtaa jopa vammautumiseen. Lasten ymmärrys ei riitä myöskään siihen, että sanallinen satuttaminen luetaan toisen kunnianloukkaukseksi. (Flinck 2013, 126.)

Konfliktinratkaisun yksi perusmuodoista sovittelu, jolla pyritään ratkaisemaan erilaisia konflikteja. Siinä kolmas osapuoli autaa konfliktin osapuolia sopimaan asioista käyttäen sopivia neuvottelumenetelmiä. Sovittelun keskeinen asia on vapaaehtoisuus sekä hyväksyttävyyys. Tämä tarkoittaa, että he antavat sovittelijalle luvan olla heidän apunaan sovittelemassa asiaa. Sovittelijan on oltava sovittelutilanteessa puolueeton, jolloin sovittelija kohtelee konfliktin osapuolia tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti. Sovittelija ei voi koskaan olla kokonaan puolueeton, koska hänellä saattaa olla oma näkemyksensä sovittelun lopputuloksesta. Tärkeää asian sovittelussa onkin muistaa, että henkilökohtaisia mielipiteitä ei tulisi sotkea osapuolia autettaessa. (Ervasti & Nylund 2014, 133–136.)

Erilaiset tunteet ja tuntemukset ovat osa sovittelutilannetta. Sovittelussa on tärkeää, että osapuolet saisivat ratkaistua ongelman mahdollisimman avoimesti ja reilusti. Tämä mahdollistaa tilanteen, jossa molemmat osapuolet saavat mahdollisuuden oppia toisiltaan. Se puolestaan kasvattaa heidän ymmärrystään hyvästä ja oikeasta toimintatavasta. Tämä toimii ehkäisyinä siihen, ettei vastaavia tilanteita enää syntyisi. (Pehrman 2005, 60.)

Kouluissa vertaissovittelua hoitavat verso-ohjaajat ja versosovittelijat. Versosovittelijat ovat ylemmän luokan oppilaita, jotka toimivat sovittelijoina ja vertaisina sovittelutilanteissa. Verso-ohjaajat ovat koulun henkilökunnan vapaaehtoisista koulutettu aikuisten tiimi, jotka toimivat kouluissa sovittelijoiden tukena. Verso-ohjaajat arvioivat sovitteluun menevät tapaukset, mikä selvittelymenetelmä kussakin tapauksessa toimisi parhaiten. (Verso-ohjelma 2019.)

3.1 Restoratiivinen lähestymistapa sovittelun lähtökohtana

Marian Liebmannin (2007) mukaan Howard Zehr on yksi tunnetuimmista henkilöistä, joka on määritellyt restoratiivisen oikeuden arvoja vertaillen rankaisukesteistä ja restoratiivista oikeutta keskenään. Hänen mukaansa restoratiivisuuden arvoja ovat vuoropuhelu, vastavuoroisuus, parantaminen, korjaaminen, katumus, vastuullisuus, rehellisyys sekä avoimuus. (Liebmann 2007, 31.) Erilaisten asioiden sovittelumenetelmissä käytetään restoratiivista lähestymistapaa, eli

siinä pyritään kohtaamiseen, ei rangaistuksiin. Kohtaamisessa korjataan rikkoutuneita ihmissuhteita, pohditaan yhdessä sellaisia ratkaisuja ja luodaan sopimuksia, joilla voitaisiin välttää konflikteja myös tulevaisuudessa. Kun sovittelussa laaditaan sopimus, sen pitäminen antaa oppilaalle mahdollisuuden muuttaa käyttäytymistään positiivisempaan suuntaan ja luo kouluyhteisön muille jäsenille myönteisemmän kuvan itsestään. (Gellin 2011, 67, 80.)

Sovittelulla ei siis ainoastaan sovita riitoja, vaan se tarjoaa kaikille asian osapuolille oivan oppimistilanteen. Riidan osapuolet tietävät itse parhaiten, mitä on tapahtunut ja miksi he ovat sovittelussa. Restoratiivisuudessa korostuu anteeksipyyntö, riidan osapuolten vastuunotto ja pyrkimys ehkäistä uusia ristiriitoja. Myös osapuolten tunteiden huomioiminen on tärkeää, joskin se sovittelutilanteissa usein unohtuu. (Pehrman 2005, 55–57.)

Restoratiivinen ajattelu tukee kouluyhteisöä erilaisissa asioissa, kuten koulun turvallisuudessa, työrauhassa ja ilmapiirissä. Restoratiivinen lähestymistapa vähentää koulun henkilökunnan uupumista, koulukiusaamista sekä häiriökäyttäytymistä. Se myös mahdollistaa oppilaiden osallisuuden lisäämisen, heidän itsetunnon kohottamisen sekä tukee yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Noiden myötä eristäminen ja eristäytyminen vähenevät kouluyhteisöissä. (Hopkins 2006, 28.)

3.2 Ratkaisukeskeisyys osana vertaissovittelua

Ratkaisukeskeisyys toimii vertaissovittelumenetelmän tausta-ajatuksena. Siinä keskitytään ratkaisuihin sekä päämäärien löytämiseen. Ajatus suunnataan tulevaan sekä etsitään voimavaroja. Ratkaisukeskeinen ajattelumalli on lähtöisin 1950-luvulta ja on saanut alkunsa USA:ssa. 1970-luvulta lähtien menetelmää on kehitetty hyvin paljon. (Katajainen ym. 2003, 14.) Ratkaisukeskeisyys on tuotu Suomeen vuonna 1973 yhdysvaltalaisen John Frykmanin toimesta. Suomessa ratkaisukeskeisen lähestymistavan tunnetuimpia henkilöitä on Ben Furman. Alun perin ratkaisukeskeistä lähestymistapaa käytettiin lähinnä terapiatyössä, mutta nykyään sen käyttö on laajentunut eri alojen asiakastyöskentelyn pariin. Erilaiset viestintäteoriat, systeemiteoria sekä konstruktiviset teoriat toimivat ratkaisukeskeisen lähestymistavan taustalla. (Jamk, 2013.)

Ratkaisukeskeistä ajattelutapaa kutsutaan usein myös voimavarakeskeiseksi lähestymistavaksi, jossa ongelmien ratkaisussa hyödynnetään asiakkaan omia käytössä olevia vahvuuksia ja voimavaroja. Siinä myös etsitään asiakkaan piilossa olevia voimavaroja. Ratkaisukeskeisyys sisältää erinomaisia käytännön vinkkejä arjen erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin ja ne ovat helposti toteutettavissa. Keskeisiä tausta-ajatuksia ratkaisukeskeisyydessä ovat mm. asiakaslähtöisyys, tavoitellisuus, edistymisen huomioiminen, uusien näkökulmien etsiminen sekä voimavaraistaminen. (Tamski & Huotari 2015, 27–29.)

Ratkaisukeskeisyydessä asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija, joka asettaa itselleen tavoitteita ja päämääriä. Päämäärää kohti mentäessä huomioidaan erityisesti pienetkin edistysaskeleet, jotka kannustavat asiakasta jatkamaan ponnistelua kohti asetettua päämäärää. Matka

kohti asetettua päämäärää sisältää useita positiivisia palautteita, joista asiakas voimaantuu. Uusien näkökulmien etsimisessä keskitytään voimavaroihin, joita asiakkaalla jo on tai jotka ovat vielä piilossa. Epäonnistumisista opitaan ja menneitä asioita ja tapahtumia ajatellaan voimavarana, koska niistä on jollain tavalla selvitty. (Tamski & Huotari 2015, 27–29.) Edellämainitut toteutuvat sovittelussa kuuntelemalla osapuolten kertomukset tapahtuneesta tilanteesta ja heidän yhdessä tehtävästään mahdollisesta sopimuksesta. Jokainen kokee tapahtumia eri tavoin ja ne herättävät erilaisia tunteita. Päämääränä sovittelussa on osapuolten yhteinen sopimus, jota kohti osapuolet sitoutuvat etenemään. Etenemistä seurataan seurantakäynnillä ja siitä saadulla palautella on merkitystä osapuolille. Jos sopimus ei ole pitänyt, asian käsittelyä jatketaan ja mahdollisista epäonnistumisista pyritään ottamaan opiksi. Tällöin on syytä pohtia, mitä osapuolet voisivat tehdä toisin, että yhdessä laadittu sopimus pitäisi.

4 VERTAISOVITTELUMENETELMÄ

Vertaissovittelumenetelmä eli Verso on toimintamalli, joka on saanut alkunsa Suomessa 1990-luvun puolivälissä. Vuonna 2001 Suomen Punainen Risti alkoi kouluttaa helsinkiläisessä koulussa yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa rikossovittelun mallin mukaan ensimmäisiä vertaissovittelijoita. Vuonna 2005 opetusministeriö ehdotti toiminnan laajentamista ja seuraavana vuonna kyseessä olevan toiminnan kehittäminen sai hankerahoituksen. Tämän jälkeen Suomen sovittelufoorumi ry. on vastannut vertaissovittelijoiden koulutuksesta ja toiminnasta. (Lahtinen-Salila 2009, 152.)

Vertaissovittelumenetelmä on tapa tai menetelmä, jonka avulla oppilaat ratkaisevat keskinäisiä erimielisyyksiä koulutettujen vertaissovitteliijaoppilaiden avulla. Yleensä sovittelijat ovat hieman vanhempia kuin sovitteluun tulevat henkilöt. Sovittelijoita on kouluilla yleensä noin 20. Aikuisia Verso-ohjaajia kouluille koulutetaan 3–5 henkilöä, jotka tukevat sovittelijoiden toimintaa. Versosovittelijoiden ja -ohjaajien mukanaolo on aina vapaaehtoista ja heitä koulutetaan lisää vuosittain, jotta sovittelutapausten määrä pysyy suhteessa sovittelijoihin. (Verso-ohjelma 2018; Lahtinen-Salila 2009, 152.)

Verso-ohjaajan työnkuvaan kuuluu suunnitella koulun Verso-toimintaa järjestämällä sovittelulle tilat, aika ja paikka. He sopivat myös tavan, miten ”tilaukset” tehdään. Ohjaajien tehtäviin kuuluu tiedottaa toiminnasta ja ylläpitää sitä. Ohjaajat myös keskustelevat Verso-sovittelijoiden kanssa jokaisen sovittelutapausten jälkeen, jolla varmistetaan, ettei mikään asia jää vaivaamaan sovittelijoita. (Verso) Sovittelijat voivat myös kesken sovittelun hakea avuksi Verso-ohjaajan, jos sovitteltava tilanne niin vaatii. (Lahtinen-Salila 2009, 148.)

Vuodelta 2018 julkaistun vertaissovittelumenetelmän tilastoraportin mukaan Versokoulutuksia oli annettu yhteensä 193:lle koululle vuosina 2017 – 2018. Heille lähetettyyn vuositilastokyselyyn vastasi ainoastaan 73 koulua. Näiltä kouluilta saatujen vastausten perusteella vuonna 2018 oli selvitetty eniten fyysisiä (40%) sekä sanallisia (44%) konflikteja. Yhteensä kyseisenä vuonna oli selvitetty 1617 tapausta, joista 97% oli saatu aikaan sopimus. (Verso-ohjelman tilastoraportti 2018.)

Vertaissovittelumenetelmällä voidaan edistää oppilaiden osallisuutta koulun työrauhan turvaamiseen ja se kasvattaa koko koulun yhteishenkeä. Kun oppilaat sovittelevat ristiriitoja ilman aikuista, he oppivat ymmärtämään paremmin toisiaan, ottavat vastuuta tapahtuneista, saavat aikaan parempia vuorovaikutustilanteita sekä kokevat itsensä tärkeäksi osaksi koulu yhteisön jäseneksi. (Lahtinen-Salila 2009, 147, 153.)

4.1 Vertaissovittelun kaava

Vertaissovittelun kaava on hyvin yksinkertainen ja selkeä ja se etenee aina saman kaavan mukaan, josta laadin selkeän kaaviokuvan (ks. kuvio 1). Vertaissovittelutilauksen voi tehdä oppilas

itse, luokkakaveri, opettaja, oppilaan huoltaja tai joku koulun henkilökunnan jäsen. Koulujen Verso-ohjaajat tiedottavat sovittelijoita kaikista sovitteluun tulleista tapauksista.

sovitteluun ohjaaminen: asian valmistelu

sovittelun käynnistäminen: tervehtiminen, kerrotaan sovittelun säännöt

tarinat: kuunnellaan, mitä osapuolet kertovat tapahtuneesta

sovinnon haku: miten osapuolet yhdessä ratkaisisivat tilanteen

ratkaisut: kirjataan ratkaisut ja allekirjoitetaan sopimus

seuranta: katsotaan, onko sopimus pitänyt

kyllä

ei

asia kunnossa

ohjaus aikuiselle tai esim. KiVa-koulutiimille

KUVIO 1. Sovittelun kaava (mukaellen Lahtinen-Salila 2009.)

Sovittelun alkaessa kaikki paikallaolijat tervehtivät, jonka jälkeen sovittelijat kertovat osapuolille sovittelun pelisäännöt. He muistuttavat sovittelun osapuolia myös tilanteen vapaaehtoisuudesta, siihen ei pakoteta tai velvoiteta. Sovittelutilanteesta voi poistua kesken sovittelun, jos jompikumpi osapuolista tai molemmat kokevat, että haluavat tilanteen selvitetävän jollain muulla tavoin. (Gellin 2011, 86–87.)

Jokainen sovitteluun tullut konfliktin osapuoli kertoo oman mielipiteensä ja näkemyksensä tapahtuneesta tilanteesta, jonka jälkeen he etsivät sopivia ratkaisuvaihtoehtoja yhdessä. Jos sopimus syntyy, seuraavaksi sovitaan seurantakäynti. Se tarkoittaa sopimuksen pitävyyden tarkistamista ja seurantakäynti on viikon kuluttua sovittelusta. Seurantakäynnin toteuttavat samat sovittelijat, jotka olivat ensimmäisessä sovittelussa mukana. Seurantakäynti kirjataan sovittelulomakkeeseen, joka on täytetty ensimmäisellä sovittelukerralla. Jos sopimus on pitänyt osapuolten välillä, asia on silloin saatu päätökseen. Jos ei, niin tapaus ohjautuu takaisin tilauksen tekijälle, jonka jälkeen

mietitään, miten tilannetta lähdetään selvittämään. Kaikki sovitteluun tulleet tapaukset kuitenkin aina käsitellään, mitään ei jätetä selvittämättä. (Gellin 2011, 86–87; Kallioniemi 2019-11-04.)

Menetelmänä vertaissovittelu on erityisesti lapsia ajatellen hyvä, koska siinä ei etsitä syyllisiä eikä siitä seuraa mitään rangaistuksia, vaan he oppivat hyödyllisiä taitoja. Sovittelussa ei myöskään mietitä, miksi joku on toiminut väärin tai ovatko osapuolten kertomat tarinat totta. Yleisimpiä ristiriitatilanteita, jotka ovat aiheuttaneet jommallekummalle osapuolelle mielipahaa, ovat nimittely, väärälle vastaukselle nauraminen, selän takana puhuminen, töniminen, huutelu, haukkuminen sekä uhkaileminen. (Verso-ohjelman tilastoraportti 2018; Gellin 2011, 25, 92; Lahtinen-Salila 2009, 148.)

Eri oppilaitoksissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa opetellaan erilaisia sovittelutapoja, jotta lapset ja nuoret oppivat ottamaan vastuuta teoistaan ja sen myötä ymmärtävät niiden merkityksen. Vertaissovittelu korostaa oppilaiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä vahvistaa heidän sosiaalisia taitojaan. Olennaisina osina sovitteluun kuuluvat kuunteleminen, kuulluksi tuleminen sekä kohtaaminen. Jokaisessa sovittelutilanteessa etsitään yhdessä ratkaisuja tilanteisiin, joka mahdollistaa lapselle vastuunottamisen tekemisistään ja sitouttaa lupauksiin. Vertaissovittelun käyttöä kouluissa on seurattu ja se on osoittanut sen, että sovittelun käyttö on vahvistanut oppilaiden osallistumismahdollisuuksia. (Gellin 2011, 25–26, 35.)

4.2 Aiempia tutkimuksia oppilaiden sovitteluista

Maija Gellinin (2011) tekemässä tutkimuksessa ”Osaa lapsikin sovitella” on selvitetty sovittelijaoppilaiden näkemyksiä ja kokemuksia oppimisestaan asioista ja taidoista toimiessaan sovittelijoina. Tutkimuksessa selviää myös osapuolten kokemuksia ja ajatuksia sovittelusta. Gellinin tutkimustulosten mukaan sovittelun osapuolista yli 80% olivat kokeneet, että sovittelussa he tulivat kuulluksi, pelisäännöt toteutuivat, olivat saaneet esittää oman näkemyksensä tapahtuneesta sekä saivat sovinnon aikaan. (Gellin 2011.)

Sovittelijoista yli puolet olivat tutkimustulosten mukaan sitä melta, että myös opettajan ja oppilaan välisiä ristiriitoja voisi sovitella koulussa. Sovittelijoiden mielestä opettajat voisivat enemmän ohjata tapauksia sovitteluun, koska kaikenlaiseen mielipahaa aiheuttavaan toimintaan pitäisi puuttua. Sovittelu koulussa koettiin tärkeäksi ja mitä kauemmin vertaissovittelu on ollu käytössä, sitä paremmin se on juurtunut osaksi oppilaiden arkea koulussa. (Gellin 2011.)

Myös Tomi Kiilakoski (2009) on todennut tutkimuksessaan, että vertaissovittelumenetelmä tuottaa koulun henkilökunnan mielestä hyviä tuloksia ja vähentää henkilökunnan kuormitusta. Kiilakosken tutkimuksessa käy ilmi sama tulos kuin Gellinin (2011) tutkimuksessa, eli sovittelua ei osata tarpeeksi hyödyntää, vaan sinne voisi ohjata ristiriitatilanteita useammin. Eritoten oppilaat ovat sisäistäneet sovittelumenetelmän osaksi koulun arkea. Oppilaat oppivat kuuntelemaan toisia sekä konfliktinratkaisutaitoja. Sovittelu nähdään koko koulua osallistavana menetelmänä. (Kiilakoski 2009.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, jossa on kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Tutkimusstrategiana käytettiin survey-tutkimusta. Siinä ryhmältä ihmisiä kerätään tietoa standardoidussa muodossa. Näillä kerätyillä aineistoilla selitetään ja kuvaillaan tutkittavana olevaa ilmiötä. Menetelmänä käytettiin strukturoitua haastattelua sekä kyselylomaketta, jotka ovat survey-tutkimuksen tyypillisimpiä piirteitä. Opinnäytetyöni tutkimuksen tarkoitus on kuvaileva, mutta myöskin ennustava. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 134, 138–139.)

Tutkimukseen hankittava tieto on kokonaisvaltaista ja se kootaan todellisissa tilanteissa, kuten lomakkeiden täyttäminen ja haastattelutilanteet. Myös kohdejoukko valitaan tietyn tarkoituksen mukaan, kuten tässä opinnäytetyössäkin. Aineistoa tarkastellaan yksityiskohtaisesti ja tutkittavien mielipiteet saadaan tuotua esiin. Nämä kaikki edellä mainitut ovat kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä, jotka esiintyvät tässä opinnäytetyön tutkimuksessa. Kvantitatiivisen tutkimuksen piirteet täytyvät siltä osin, että tutkimuksessa hyödynnetään aiempia teorioita sekä johtopäätöksiä aiemmin tehdyistä tutkimuksista. (Hirsijärvi ym. 2009, 141, 165.)

5.1 Aineiston keruun menetelmät

Harjun koulussa on kaikkiaan 19 koulutettua Verso-sovittelijaa, 3 Verso -ohjaajaa ja 22 opettajaa. Versosovittelijoiden huoltajille lähetettiin kirjallinen lupakysely, saako heidän lapsensa osallistua tutkimukseeni (liite 1). Huoltajien luvan perusteella 13 sovittelijaa sai osallistua tutkimukseen. Vertaissovittelijat osallistuivat tutkimukseen täyttämällä kyselylomakkeen (liite 2). Lomakkeen täyttämiseen sovittiin sovittelijaoppilaiden luokanopettajien kanssa yhteinen ja kaikille sopiva aika, jolloin lomakehaastattelu toteutettiin. Näin opettajilla ja oppilailla oli mahdollisuus varautua tällaiseen poikkeusjärjestelyyn oppitunnin aikana. Lomakehaastatteluun varattiin aikaa 45 minuuttia, eli yhden oppitunnin ajan.

Aineiston keruussa käytin sovittelijoille lomakehaastattelua, joka on yksi käytetyimmistä haastattelun lajeista. Siinä kysymykset esitetään tietyssä järjestyksessä ja haastattelu on kuitenkin suhteellisen helppo ja nopea toteuttaa. Lomakehaastattelussa haastateltava kertoo samanaikaisesti kaikille osallistujille ohjeet lomakkeen täyttamisestä sekä kuinka haastattelutilanne etenee. (Hirsijärvi & Hurme 2014, 44–45, 90.) Lomakehaastattelussa on huomioitava lomakkeen helppo täytettävyyden sekä sen ulkoasu. Lomakkeen kysymykset on muotoiltava siten, etteivät ne sisällä vieraita käsitteitä. Tai jos niitä olisi, niiden merkitys olisi selvennettävä lapsille. (Hirsijärvi ym. 2009, 204, 208.)

Lomakehaastattelu on tehokas tutkimusmenetelmä, joka säästää haastattelijan aikaa. Haittana lomakehaastattelussa on sen aineiston pinnallisuus. Koskaan ei voi olla varma, ovatko osallistujat vastanneet kysymyksiin täysin rehellisesti ja tarpeeksi huolellisesti. Haastattelijan laatiessa haas-

tattelulomaketta hänen on huomioitava mahdolliset väärinymmärrysten mahdollisuudet. Vastajat saattavat ymmärtää vastausvaihtoehdot eri tavalla kuin mitä haastattelija on niitä laatiessaan ajatellut. (Hirsijärvi ym. 2009, 195.)

Kaikki Verso-ohjaajat osallistuivat henkilökohtaiseen haastatteluun (liite 3), joka toteutettiin Harjun koululla toukokuun 2019 aikaan. Jokaiselta kysyttiin erikseen halua osallistua tutkimukseen ja jokainen ohjaaja halusi. Tämän jälkeen ohjaajien kanssa yhdessä sovittiin jokaiselle sopivat ajat, jolloin heidät tavattiin koululla ja toteutettiin haastattelu. Haastatteluun oli tehty valmiiksi kysymykset, jotka esitettiin jokaiselle ohjaajalle samassa järjestyksessä. Kullekin haastateltavalle oli varattu aikaa yksi tunti. Jokainen haastateltava ohjaaja osallistui mielellään haastatteluun, koska opinnäytetyöni aihe liittyy hyvin läheisesti heidän jokapäiväiseen työhönsä. Haastateltavat vastasivat melko laajasti kysymyksiin ja haastattelutilanteet olivat rentoja.

Haastattelutilanteessa haastattelijan on tärkeää saapua ajoissa yhdessä sovittuun paikkaan sekä olla haastattelutilanteessa puolueeton ja neutraali. Omia mielipiteitä ei voi tuoda esille haastattelutilanteessa, vaan ne on osattava pitää pois keskustelusta ja haastateltavasta aiheesta. Kun haastateltavaa lähestytään yksilöllisesti tapaamalla, on kyseessä laadullinen haastattelu. Siinä keskitytään haastateltavien yksilöllisiin kokemuksiin ja näkemyksiin. (Hirsijärvi & Hurme 2014, 89, 97; Leinonen, Otonkorpi-Lehtoranta & Heiskanen 2017, 89.)

Koulun opettajille teetettiin Webropol-kysely, jossa kartoitettiin heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään Verso-menetelmästä (liite 4). Vastauksia antoi 8 opettajaa. Webropol-kysely valittiin menetelmäksi siksi, koska kyselyn ajankohta ajoittui toukokuulle, jolloin koulussa opettajilla alkaa olla kevätkiireitä. Webropol-kyselyn ajateltiin olevan helppo ja nopea tapa osallistua tutkimukseen.

5.2 Aineiston analyysin menetelmät

Analysoin tutkimusaineistoa aineistolähtöistä sisällönanalyysia mukaellen. Sitä käyttämällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä sanallisesti tiivis ja selkeä kuvaus. Analyysia aloittaessa pelkistetään aluksi aineistoa ja jätetään pois turhia ja epäolennaisia seikkoja. Sen jälkeen aineistoa jaotellaan eroavaisuuksien ja samankaltaisuuksien perusteella. Tämän jälkeen tehtyjä havaintoja voidaan verrata olemassaolevaan tutkimukseen liittyvään teoretietoon. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 124–125.)

Aineiston analysoinnin aloitin heti saatuaani aineiston kerätyksi ja litteroiduksi. Luin ja perehdyin eri aineiston tuloksiin sitä mukaa, kun ne valmistuivat. Kävin läpi sovittelijoiden vastaukset ja litteroin ne omaksi osiokseen, josta ne oli helppoa koota yhteisiksi vastauksiksi. Opettajien Webropol-kyselyn vastaukset tulivat suoraan raporttina ja erilaisina kaavioina, jolloin niitä oli helpompi tulkita. Ohjaajien haastattelujen vastauksia luin moneen kertaan ja tein muistiinpanoja muuttamatta kuitenkaan vastausten todellisuutta. Vertailin myös vastauksia keskenään, mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä niissä oli.

Kerätty aineisto litteroitiin teemojen mukaisesti, jonka perusteella analysoitiin tuloksia. Aineistojen analyysi tehtiin koostamalla sovittelijoiden vastauksista yleisimmät vastaukset ja huomiomalla myös poikkeavat vastaukset. Ohjaajien haastatteluvastauksia vertailtiin keskenään ja etsittiin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tulosten analysointi aloitettiin heti sen jälkeen, kun tutkimusaineisto oli kerätty. (Hirsijärvi ym. 2009, 221–223.) Yksilöhaastattelujen osalta litterointi tehtiin haastatteulutilanteen aikana, jolloin non-verbaalinen eli sanaton viestintä jäi täysin huomiomatta. Viestintään kuuluu olennaisesti myös non-verbaalinen viestintä, joka saattaa muuttaa kerrotun asian merkitystä hyvinkin paljon (Ruusuvuori 2010, 247–248.).

5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulee aina kyetä arvioimaan jollakin tavalla. Luotettavuutta mitattaessa voidaan käyttää erilaisia mittaustapoja ja usein tutkimuksen luotettavuus silti vaihtelee. Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksessa sen mittaustulosten toistettavuutta. Validius puolestaan tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä, eli kykyä mitata sitä asiaa, mitä tutkimuksessa on asetettu päämääräksi mitata. (Hirsijärvi ym. 2009, 231–233.)

Opinnäytetyössäni noudatetaan eettisesti hyvää tutkimuskäytäntöä. Tutkimusta aloittaessa tutkimuksen kohderyhmille on selvitetty, mitä tutkimuksessa tulee tapahtumaan ja mitä sillä tullaan selvittämään. Tutkimus on kaikille vapaaehtoinen, ketään ei pakoteta osallistumaan. Tutkimuksessa noudatetaan anonyymitettä, eli kenenkään osallistujan henkilöllisyys ei missään vaiheessa paljastu. (KvaliMOTV s.a) Tutkimuksen kohderyhmään kuuluu myös alaikäisiä lapsia, joiden huoltaja on antanut kirjallisen luvan lapsen osallistumiseen tutkimukseen. Lapsella on oikeus kieltäytyä osallistumasta, mutta kaikki luvan saaneet lapset halusivat osallistua tutkimukseen. Lomakehaastattelu toteutettiin tutkimukseen osallistuneiden lasten koulussa, tutussa ympäristössä ja etukäteen sovittuna ajankohtana.

Opinnäytetyöni aihetta valitessa mietittiin aiheen eettisyyttä. Aihe on eettisesti perusteltu, koska lasten ja nuorten hyvinvointi sekä koulukiusaaminen ovat olleet pitkään puheenaiheena julkisuudessa. Verso-menetelmä on yksi työkalu koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen. Tutkimuksen kohderyhmältä saadaan ajankohtaista ja tarpeellista tietoa tutkimukseeni ja tulosten analysointiin. Tätä kautta tietoa ja kokemuksia menetelmän toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Tulosten analysointi toteutetaan luotettavasti niin, että vastaukset ovat mahdollisimman todenmukaisia. (KvaliMOTV s.a)

Opinnäytetyössä käytetään monipuolisesti erilaisia lähteitä, mutta samalla mietitään myös niiden uskottavuutta ja luotettavuutta. Lähteinä on käytetty niin painettuja teoksia, tutkielmia sekä verkkojulkaisuja. Lähteitä käytettäessä on huomioitava käytettävien lähteiden julkaisuajankohta. Mitä vanhempi lähde on, sitä enemmän on mietittävä lähteen luotettavuutta, koska tieto voi olla vanhentunutta. (Hirsijärvi ym. 2009, 113–114.)

Verso-ohjaajille järjestetyt haastattelutilanteet sovittiin kunkin ohjaajan kanssa yksilöllisesti sähköpostiviestien välityksellä. Haastattelut tapahtuivat heidän työpaikallaan heidän omissa luokissaan työpäivien päätteeksi ja aikaa oli varattu 45 minuuttia, jonka katsottiin olevan riittävä. Ja silläkin perusteella sovittiin tietty aika, ettei kenenkään työpäivä venyisi liian pitkäksi haastattelun vuoksi. Haastattelujen aikaan koululla ei enää ollut oppilaita, joten häiriötekijät oli siltä osin minimoitu mahdollisimman pieneksi. Haastattelutilanteen aikana verso-ohjaajia täytyi välillä muistuttaa ajankulusta. Keskustelu lähti melko helposti muihin asioihin, joten oli tärkeää pysyä asiassa. Aiheesta poikkeaminen hankaloitti hieman litterointia. Oli kyettävä poimimaan haastateltavien puheista olennaiset ja tärkeimmät asiat kysymyksiin, että tulokset olisivat mahdollisimman luotettavia.

Tulevasti tutkimuksesta ja sen aiheesta kerrottiin opettajille hyvissä ajoin. Heille kerrottiin myös, että he tulevat kevään aikana saamaan sähköpostiinsa linkin tutkimukseen. Opettajilta odotettiin mahdollisimman runsasta vastausten määrää, mikä kasvattaisi tutkimustulosten luotettavuutta. Vastausten vähäinen määrä yllätti, vaikka asiasta oli tiedotettu hyvissä ajoin ja vastausaikaa oli viikon ajan. Opettajille laaditussa Webropol-kyselyssä oli kaikkiaan 7 kysymystä, joista 3 oli vaihtoehtokysymyksiä ja 4 avointa kysymystä, joihin sai itse kertoa kirjallisesti mielipiteensä.

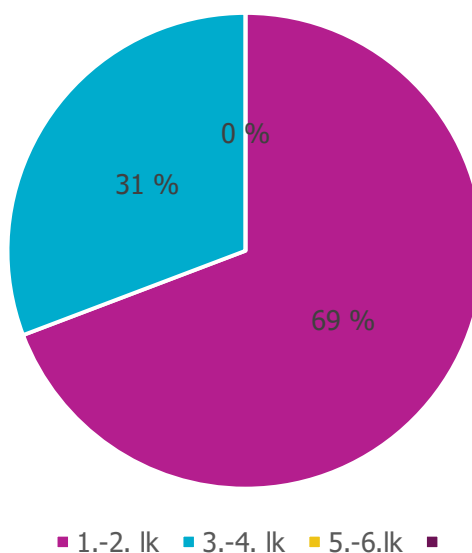
6 TUTKIMUSTULOKSET

Usein tutkimustulosten laajempi merkitys jää vähäiselle huomiolle eikä pelkkä tutkimustulosten analysointi kerro lopputuloksia, vaan olisi pyrittävä kokoamaan yhteen tärkeimmät asiat. Tällöin puhutaan synteesisistä. Tuloksia analysoidessa ja pohtiessa on hyvä miettiä, onko tutkimuksella saatu tuloksia ja vastauksia sille asetettuihin kysymyksiin. (Hirsijärvi ym. 2009, 230.)

Seuraavassa tulkitaan teetettyjen kyselyiden tuloksia aloittaen Verso-sovittelijoiden lomakehaastattelusta. Sen jälkeen edetään Verso-ohjaajien haastatteluihin ja viimeiseksi koulun henkilökunnalle teettämän Webropol-kyselyn analysointiin. Tulosten analysoinnissa vertaillaan eri kohderyhmien tuloksia ja etsitään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

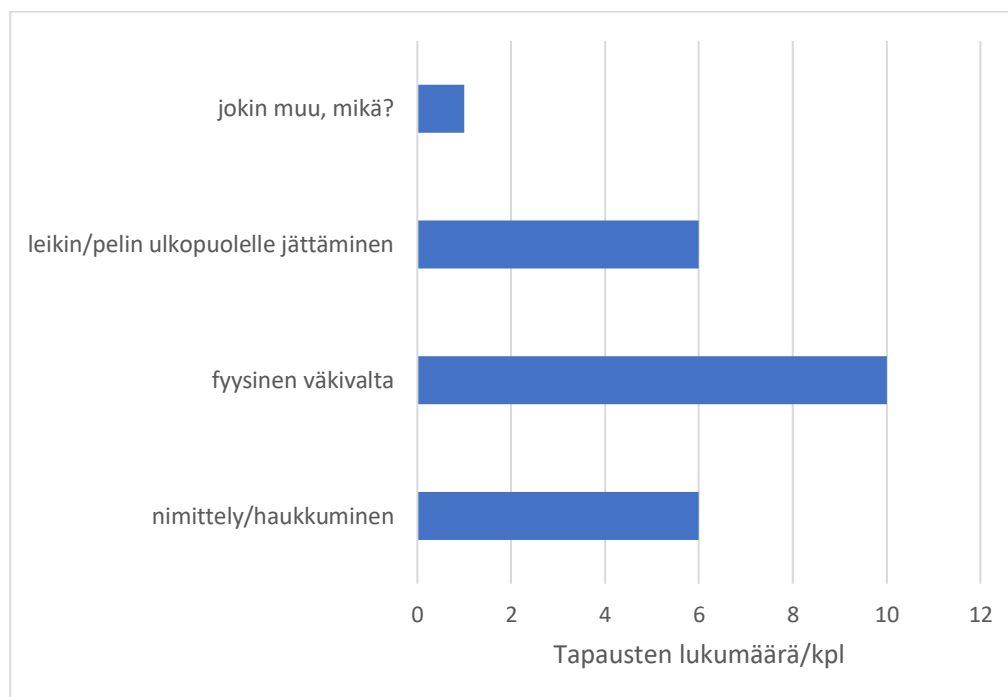
6.1 Verso-sovittelijoiden lomakehaastattelun tulokset

Lomakehaastatteluun (liite 2.) osallistui 13 Verso-sovittelijaa. Kuten kuviossa 1 tulee ilmi, että koulussa selvitetään pääsääntöisesti pienimpien oppilaiden, eli 1.- 2.- luokkalaisten ristiriitoja. Kuviossa 1 ilmenee myös, ettei sovittelussa ole ollut yhtään ylempiluokkalaisten konfliktia. Tähän on todennäköisesti syynä se, että vertaissovittelijat ovat itse 4. - 6.- luokkalaista, joten heidän on hankala sovittaa vanhempien oppilaiden riitoja. Vanhempien oppilaiden ristiriidat ovat usein jo monimutkaisempia ja hankalia selvittää, joten aikuisjohtoinen sovittelu on silloin tarpeen. Myös verso-ohjaajat arvioivat kunkin sovitteluun tulevan tapauksen.

KUVIO 1. Soviteltujen tapausten luokka-asteet

Versosovittelijat olivat olleet sovittelijoina kuluneen lukuvuoden aikana 3 – 4:ssä tapauksessa. Yksi vastaajista ei ollut sovitellut koko aikana yhtään tapausta. Tämä voi johtua siitä, että koulussa on tietyt päivät ja ajat, jolloin sovitteluja tehdään. Kullekin sovittelupäivälle on jaettu aina 2 sovittelijaa, jotka hoitavat sinä päivänä olevat mahdolliset sovittelut. Voi siis olla mahdollista, että yhdelle sovittelijalle ei ole sattunut yhtään soviteltavaa tapausta hänen sovittelupäivänään.

KUVIO 2. Millaisia tilanteita sovittelutapaukset ovat olleet?

Versosovittelijoiden mukaan he ovat sovitelleet selkeästi eniten sellaisia tapauksia, joissa on tönnetty, potkittu, lyöty tai ollut muuta fyysistä väkivaltaa. Seuraavaksi eniten on soviteltu tapauksia, joissa esiintyy psyykkistä ja sosiaalista kiusaamista, eli nimittelyä, haukkumista sekä pelien ja leikkien ulkopuolelle jättämistä. Muuna syynä kerrottiin olevan kuvaamataidon työn sotkeminen, jota on soviteltu. (ks. kuvio 2.)

Versosovittelijoilta kysyttiin lomakehaastattelussa, millaisia tunteita heillä on herännyt sovittelutapausten aikana sekä sovittelun jälkeen. Sovittelun aikana esiinnousseet tunteet ovat olleet sekä positiivisia että negatiivisia. Vastauksissa ilmeni, että sovittelijat ovat olleet sovittelun aikana rauhallisia, iloisia, ärsyyntyneitä sekä jännittyneitä ja jopa tylsistyneitä. Ärsyyntynyt ja tylsistynyt olo sovittelijoilla on ollut silloin, jos tilanteeseen ei olla heti löydetty ratkaisua tai tilanne ei edennyt.

Sovittelun jälkeisiksi tunnetiloiksi sovittelijat mainitsivat, että olo on ollut helpottunut ja hyvä, kun tilanne on ratkennut ja he ovat päässeet eroon tilanteesta. Helpottunut tunne on tullut eräälle sovittelijalle siitä, kun hän on onnistunut sovittelussa. Muita esilletulleita tunteita ovat mukava, kiva ja tyhmä. Eräs mainitsi olonsa olevansa normaali. Versosovittelijoista lähes puolet eivät osanneet sanoa, mitä tunteita sovittelut heissä herättivät.

”olo, että tietää saman tunteen mitä toinen osapuoli koki”

”joskus ärsyyntymistä, surua...?”

”Helpotus, kun sovittelu onnistui vihdoinkin. Tai sovittelu ei ole onnistunut ja kun pääsee pois siitä samasta rumpasta minkä joutuu käymään monta kertaa.”

6.2 Verso-ohjaajien haastattelujen tulokset

Verso-menetelmän käyttö koulussa on hyvin kausiluontoista, joka riippuu hyvin paljon opettajien muistuttelusta luokissa tai henkilökunnan parissa. Nämä toimenpiteet vilkastuttavat hetkellisesti Verso-toimintaa. Alkusyksy 2018 oli ollut aktiivisempaa aikaa sovittelujen osalta, mutta ennen joulua versotoiminta oli hieman rauhoittunut. Joulun jälkeen oli jälleen vilkkaampaa ja haastatteluhetkellä toukokuussa 2019 oli taas rauhallisempaa.

Ohjaajien vastaukset selvittelyjen määristä vaihtelivat. Yhden ohjaajan mukaan tapauksia oli 1-2 kertaa viikossa, toisen mielestä joka 2. viikko ja kolmannen mielestä selvittelyjä oli aika paljon. Ohjaajista 2 kyseenalaistivat sitä, onko kaikissa luokissa oppilaille kerrottu selvästi, mistä Verso-lomakkeita saa ja miten Verso käytännössä toimii.

Kaikkien ohjaajien mukaan Versoon oli pääsääntöisesti tullut pieniä kiusaamisia ja välituntitilanteita: leikin tai pelin ulkopuolelle jättämistä, nimittelyä, haukkumista, huutelua ja pelivälineen vie mistä/varastamista.

"Tilanteita, mitä aikuinen ei näe tai ei jostain syystä ole aikuiselle kerrottu."

Yksi ohjaaja kertoi, että erityisluokkalaisten ristiriidat tulevat poikkeuksellisesti aina aikuisille selvitettäväksi, koska heillä ei välttämättä ole taitoa kertoa tilanteesta tai käytös on haastellista. Kaikki ohjaajat kertoivat, etteivät kaikki Versoon tulleet sovittelut olleet ratkenneet. Yhtenä syynä on se, etteivät sovittelun osapuolet olleet käyttäytyneet asiallisesti, vaan he ovat naureskelleet tilanteessa eivätkä olleet ottaneet tilannetta tosissaan. Muutamassa tilanteessa sovittelijat ovat ymmärtäneet, että soviteltava tapaus olikin ollut vakavampi ja olivat tuoneet tapauksen ohjaajien tietoon. Heiltä tapaus oli edennyt muiden aikuisten selvitettäväksi. Ohjaajat halusivat korostaa Verso-menetelmässä sitä, ettei sovitteloiden ole pakko onnistua sovitteluissa.

Kysyttäessä Verso-menetelmän vaikutuksesta omaan työhön kukin ohjaaja antoi haastattelussa positiivista palautetta versosovittelijoista. He ovat toimineet asiallisesti, vastuuntuntoisesti ja aktiivisesti ja heidän toiminnastaan ollaan koulussa ylpeitä. Eräs ohjaaja kertoi olevansa hämmästynyt, kuinka hyvin ja asiallisesti sovittelijat ovat ottaneet sovittelijan roolin. Hänen mielestään sovittelijoilla on hyvä "me-henki". Pari sovittelijaa ovat olleet haluttomampia osallistumaan sovittelutilanteisiin. Kaikki ohjaajat ovat sitä mieltä, että Verso-menetelmän käyttöönotto on ollut hieno asia, josta sovittelijoille on hyötyä tulevaisuudessa.

"Vastaa tarpeeseen, että ratkotaan asioita puhumalla ja tunteita käsittelemällä."

Verso-sovittelijoina pärjää myös muutkin kuin koulussa hyvin menestyvät oppilaat. Verso-ohjaajista on mukavaa nähdä oppilaat sovittelijan roolissa, jolloin opettajat saavat erilaista oppilastuntemusta oppilaasta aikuisen roolissa, ei ainoastaan opettajan. Tämä tarkoittaa sitä, että oppilaat

näkevät opettajan enemmän aikuisen roolissa, ei opettajan. Puolestaan opettaja näkee oppilaan lapsena ja sovittelijana oppilaan roolin sijaan.

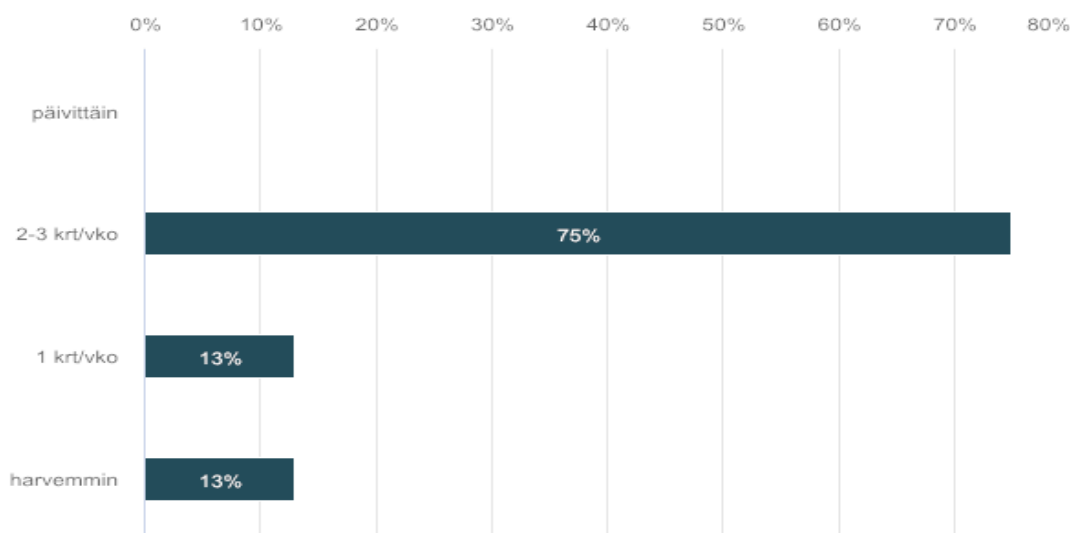
"Kiva nähdä sovittelijoiden henkinen kasvu."

"Positiivista, yhteistä tekemistä oppilaiden kanssa, joka ei ole sitoutettu mihinkään oppiaineisiin."

Verso-menetelmän koettiin tuoneen työyhteisöön positiivista suhtautumista sekä lisännyt koulun yhteisöllisyyttä. Enää ei puhuta "minun oppilaista ja sinun oppilaista", vaan kiusaamisesta on tullut asia, jonka vähentämiseksi koko koulun on tehtävä yhdessä töitä.

6.3 Opettajien Webropol-kyselyn tulokset

Webpro-kysely (liite 4) lähetettiin 22:lle koulun opettajalle, joista kyselyyn vastasi 8 opettajaa, jolloin vastausprosentiksi tulee reilu 36%. Vastanneista kenenkään luokassa ei ole päivittäin selvitettäviä tilanteita, mutta keskimäärin selvittelyjä on 2-3 kertaa viikon aikana (ks. kuvio 4).

KUVIO 4. Kuinka usein luokkasi oppilailla on ristiriitatilanteita?

Vastanneista opettajista 75% ovat vieneet ristiriitatilanteita Versoon selvitettäväksi. Kaikkien vastanneiden mielestä selvittelyt ovat olleet välitunneilla tapahtuneita juttuja, jolloin koulun piha on täynnä erilaisia oppilaiden pelejä ja leikkejä, joissa tulee helposti erimielisyyksiä.

"Tilanteita, joissa lapset eivät ole pystyneet keskenään sopimaan esim. pelin säännöistä tai sääntöjen tulkinnasta. Versossa on käyty myös keskustelemassa joustamisesta ja kompromissiin pyrkimisestä."

Opettajien mielestä oppilaiden selvittävät asiat voivat heistä joskus tuntua pieniltä asioilta. Tällaiset selvittävät asiat kuitenkin ovat oppilaille isoja asioita ja harmittavat heitä. Tällöin Verso-sovittelu on ajankohtainen ja tarpeellinen interventio.

”Pieniä juttuja, jotka ovat jääneet harmittamaan esim. jonossa tai välitunnilla.”
”Lapset ovat olleet tyytyväisiä, kun heidän pienetkin juttunsa on otettu vakavasti. Ope ei ehdi käyttää kovin paljon aikaa varsinkin jos juttu tuntuu pieneltä aikuisen silmin.”

Pienluokan oppilaiden haasteellisuus sovittelutilanteissa tuli esille erään opettajan vastauksesta kysyttäessä kokemuksia Verso-toiminnasta.

”Pienluokan oppilaiden haasteet ovat sen verran isoja, että verso ei aina riitä. Aikuisenkin on välillä hankalaa selvittää pienluokan oppilaiden ristiriitoja, koska osan lapsien sosiaaliset taidot ovat niin heikot. Versolaiset ovat kuitenkin parhaansa mukaan tehneet hommansa.”

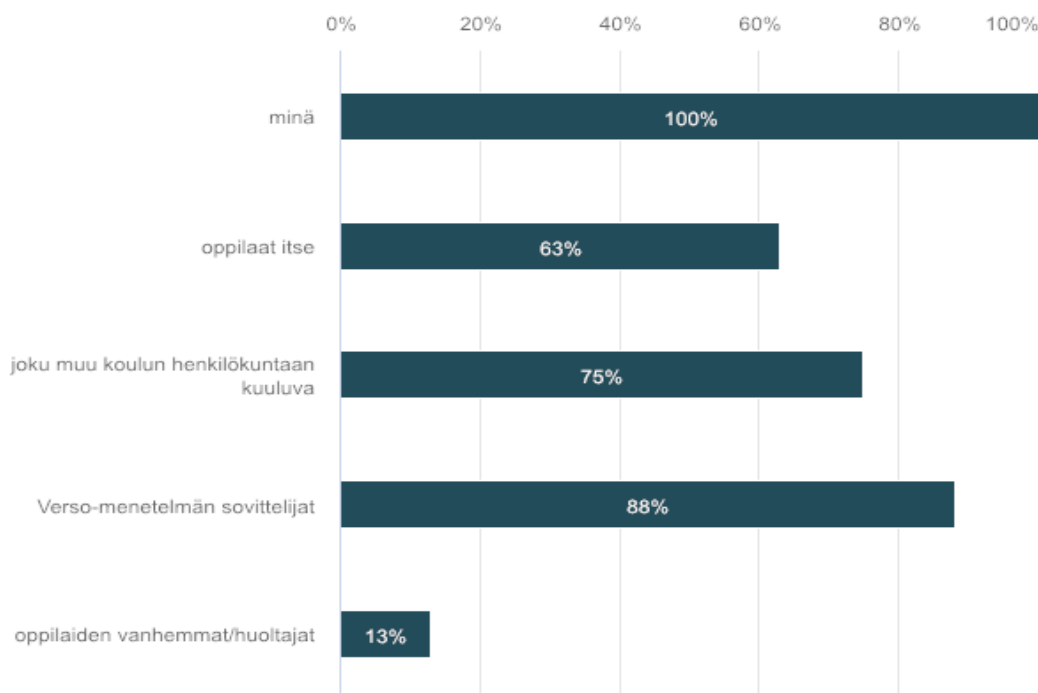
Opettajien vastauksista kävi ilmi, että Verso-sovittelulle on tarvetta ja se on säästänyt opettajien aikaa oppituntien tuntien alusta.

”Samanlaisia välituntikahinoita, joita usein selvitelty omassa luokassa oman opettajan avustuksella.”

Opettajat, jotka eivät olleet vieneet ristiriitoja Versoon selvittäväksi, perustelivat vastaustaan sillä, että tilanne on ollut sellainen, joka on täytynyt selvittää heti ja on vaatinut aikuisjohtoisen selvittelyn. Toinen perustelu oli, että opettajan luokalla ei ole ollut sellaisia tilanteita, että niitä olisi täytynyt viedä Versoon. Muutama vakavampi tapaus oli viety suoraan KiVa-koulutiimin kautta selvittäväksi.

Webropol-kyselyyn vastanneiden opettajien vastauksista ilmenee hyvin, että sovittelijoiden on ehdottomasti oltava vanhempia kuin sovittelun osapuolet. Joskus tilanne voi olla niin akuutti, että se vaatii selvittelyn heti, eikä se voi jäädä odottamaan Verso-sovittelijoiden päivää. Verso-sovitte-
 lua tapahtuu ainoastaan kahtena päivänä viikossa, joten siksi tilannetta ei viedä välttämättä Versoon.

Verso-toiminta ei ole poistanut koululta opettajien vastuuta selvittää ja puuttua oppilaiden ristiriitatilanteisiin, mutta myös Verso-sovittelijat ovat työllistyneet hyvin. Tämä ilmenee luokan oppilaiden ristiriitatilanteiden määrästä (ks. kuvio 4) ja siltä osin näyttää, että sovittelumenetelmälle on koulussa tarvetta. Huomioitavaa opettajien vastauksissa on, että oppilaiden vanhemmat osallistuivat myös ristiriitatilanteiden selvittelyyn.

KUVIO 5. Kuka selvittää luokkasi oppilaiden ristiriitatilanteita?

Tutkimustulosten mukaan opettajilla on Verso-menetelmästä positiivisia kokemuksia. Sovittelut ovat heidän mukaansa onnistuneet ja sovittelijat ovat toimineet innokkaasti, itsenäisesti ja vastuullisesti. Opettajat kehuivat sovittelijoita myös oma-aloitteisiksi, topakoiksi ja motivoituneiksi. Oppilaat ovat ottaneet heidän mielestään Verso -toiminnan vakavasti, jolloin kokemukset Versosta ovat myönteisiä ja sovittelun oppiminen oppilaille on tärkeää.

6.4 Versomenetelmän kehittämisideat

Kehittämisideana nousi esiin sovittelijoiden suurempi määrä sellaisiin tapauksiin, missä riidan osapuolia on useampi, enemmän kuin 5. Pienillä oppilailla riidat voivat usein olla useamman oppilaan välisiä, jolloin sovittelijoitakin kaivattaisiin enemmän. Kehittämisen kohteeksi nousi myös sovittelijoiden kysymyspatteriston laajentaminen. Kun sovittelukaava etenee tietyssä järjestyksessä esitettyjen kysymysten mukaan, se ei anna tilaa esittää vaihtoehtoisia kysymyksiä, vaikka isommilla sovittelijoilla siihen olisi jo kykyä ja taitoa. Sovittelijat olivat myös sitä mieltä, että sovittelun osapuolille olisi painotettava enemmän sitä, että sovittelijat eivät saa kertoa riitatilanteen ja -tapahtumien kulkua, vaan osapuolten olisi pyrittävä itse kertomaan, mitä on tapahtunut.

Myös verso-ohjaajien haastatteluun ja kyselyyn sisältyi myös kysymys Verso-menetelmän kehittämisideoista. Esiin nousi menetelmän saaminen osaksi koulun arkipäivää ilman, että sen läsnäolosta tarvitsisi muistuttaa. Siinä on varmasti pohdittavaa koko koulu yhteisölle.

”Miten saada kynnys verso--sovitteluun hakeutumiseen vielä matalammaksi? Sitä olisi pohdittava.”

Versosovittelijat joskus unohtavat hoitaa sovitellun tapauksen seurannan, joka hankaloittaa menetelmän joustavaa käyttöä. Myös sovittelijoiden olisi ehdottomasti oltava riidan osapuolia selvästi vanhempia.

Yhtenä kehittämisideana toivotaan KiVa-kouluohjelman ja Verso-menetelmän tulevan lähemmäksi toisiaan. Siihen kaivataan vain selkeää eroa, milloin tapaus menisi suoraan KiVa-koulutiimin selvittäväksi. Ehdotuksena tuli selkeä kaavio toiminnasta: tapaus Versoon → seuranta → jos tilanne jatkuu → KiVa-koulutiimiin. Jos tilanne todetaan seurannassa sovituksi ja riitatilanne ei ole enää jatkunut, asia on silloin käsitelty. Toiveena on myös, että jos asiat kytävät ja jatkuvat pidempään ja tapaus menee KiVa-koulutiimiin, niin silloin mukaan otettaisiin kuraattori, koska kyseessä on usein vakavampi asia.

Kehittämisideaksi nousi myös sovittelijan työn palkitsemiseminen esimerkiksi diplomilla. Sovittelijoilla voisi olla joitain oikeuksia, jotka tukisivat ajatusta, että menetelmä on "cool" ja sovittelijat kokisivat tekemänsä työn tärkeäksi.

"Ehkä versolaisten vertaistoimintaa voisi lisätä niin että he olisivat kunnolla hitsautuneet yhteen yhdeksi tiimiksi. Tilanteet voisivat olla ihan hauskanpitoa sekä voisi olla myös tilanteita, joissa voisivat purkaa versotilanteita toisilleen tai ohjaajille."

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISIDEAT

Yhteenvedona opinnäytetyöni tutkimustuloksista voidaan päätellä, että versosovittelijat ovat innokkaita sovittelemaan ja ovat tyytyväisiä Verso-menetelmään ja sen toimivuuteen. Verso-ohjaajat ja koulun opettajat ovat tyytyväisiä sovittelijoiden aktiivisuuteen ja innokkuuteen. Opettajilla on versomenetelmästä positiivisia kokemuksia. Kuten aiheesta tehdyissä aiemmissa tutkimuksissa ja teoretiedoissa on myös todettu, menetelmän sujuva ja tehokas käyttö vaatii sitoutumista kaikilta kouluyhteisön jäseniltä. Ainoastaan sillä tavoin oppilaiden välisiä konflikteja ja niistä aiheutuneita pahan olon tunteita saadaan vähennettyä ja ennaltaehkäistyä.

Tutkimustulosten mukaan voidaan päätellä, että sovittelijoiden mukaan he ovat tyytyväisiä Verso-menetelmän käyttöön, koska siitä ei seuraa kenellekään mitään rangaistuksia. Menetelmän käytön myötä he oppivat tärkeitä taitoja, kuten kuuntelemista, toisten auttamista sekä konfliktien sovittelua. Näitä taitoja voi hyödyntää erilaisissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja niistä on heille hyötyä tulevaisuudessakin.

Johtopäätöksenä tutkimustuloksista voidaan päätellä, että oppilaiden väliset konfliktit tapahtuvat pääsääntöisesti välituntisin. Tällöin erimielisyyttä tulee pelien ja leikkien säännöistä, josta voi seurata tönimistä, lyömistä tai potkimista. Alakouluikäiset lapset harjoittelevat näitä taitoja vertaisensa parissa ja tarvitsevat siihen vielä ajoittain aikuisten ohjausta. Tällaiset välituntikonfliktit ovat osa koulujen arkea, mutta koulun henkilökunnan tehtävänä on mahdollistaa oppilaille turvallinen koulupäivä ja –ympäristö sekä puuttua erilaisiin konflikteihin.

Kuten aiemmin on tullut esille, opinnäytetyön tutkimustuloksista löytyi yhtäläisyyksiä Gellinin (2011) ja Kiilakosken (2009) tutkimustulosten kanssa. Gellinin (2011) ja Kiilakosken (2009) tutkimustuloksissa minua ihmetytti opettajien vähäinen sovittelumenetelmän käyttö. Mietin, miksi opettajat eivät käytä sovittelumenetelmää? Onko sovittelumenetelmän rinnalla koulussa käytössä muita konfliktinratkaisukeinoja KiVa-koulun lisäksi? Kuitenkin oppilaat ovat pitäneet vertaissovittelumenetelmän käytöstä, koska siitä ei seuraa rangaistuksia eikä ketään syyllistetä, vaan opitaan hyödyllisiä vuorovaikutustaitoja. Ja vertaissovittelumenetelmä vähentää opettajien roolia selvitteilytilanteissa ja heille jää enemmän aikaa keskittyä oppitunnin aloittamiseen. Kuten Kiilakosken (2009) tutkimuksessa ilmeni, että sovittelumenetelmän aktiivinen käyttö ja sen hyödyntäminen vaatisi opettajakulttuurin muutosta ja kaikkien täysipainoista sitoutumista menetelmän käyttöön. Vertaissovittelumenetelmän käyttö toimii mielestäni ennaltaehkäisevänä menetelmänä kiusaamisessa sekä varmasti myös vähentää sitä. Tulevaisuutta ajatellen vertaissovittelumenetelmän käyttö ennaltaehkäisee yhteiskunnalle aiheutuvia mahdollisia kuluja. Koulukiusattujen oireet voivat usein jatkua pitkälle aikuisuuteen saakka ja riski syrjäytymiseen kasvaa. Tämän vuoksi erilaiset kiusaamista ja epätasa-arvoista kohtelua ennaltaehkäisevät menetelmät pitäisi saada osaksi koulujen arkea. Toimeksiantajana Pieksämäen kaupunki voisi teettää tutkimukset kahteen muuhunkin kaupungin alakouluihin Verso-menetelmän käytöstä. Harjun koululle voisi teettää aiheesta myös jatkotutkimuksen, jossa selvitettäisiin opinnäytetyöni tutkimustuloksien vaikutuksia

Verso-menetelmän käyttöön. Samalla tutkittaisiin, ovatko esille tulleet kehittämisideat huomioitu ja otettu käyttöön vertaissovittelumenetelmän käytössä.

7.1 Verso-menetelmän haasteet ja hyödyt tutkimustulosten mukaan

Tutkimustulosten mukaan yksi Verso-menetelmän selkein hyöty onse, että oppilaiden riityely on selvästi vähentynyt ja opettajilla ei mene oppituntien alusta turhaa aikaa oppilaiden asioiden selvittelyyn. Hyötynä voi pitää myös oppilaiden ymmärrystä siitä, että riidat kuuluvat osaksi koululaisen elämää ja niistä selvittää puhumalla ja sovittelemalla.

Verso-menetelmä on tarjonnut uuden keinon ratkoa ongelmia sekä vaikuttanut ainakin erään ohjaajan luokkaan positiivisesti. Oppilas rauhoittuu jo silloin, kun hän täyttää Versossa lomakkeen ja kokee tulevaisuutta kuulluksi jo siinä vaiheessa, vaikka sovittelua ei vielä ole ollut. Verso-menetelmä ei kuitenkaan kokonaan poista aikuisen sovittelun tarvetta, koska sovittelijat eivät voi sovittaa samanikäisten sovitteluja. Isompien oppilaiden riitatilanteet ovat usein jo hankalampia ja monimutkaisempia, jotka vaativat aikuisjohtoista selvittelyä.

Kuten opinnäytetyössäni on tullut esille, niin sovittelumenetelmä opettaa oppilaille paljon hyödyllisiä asioita. Sovittelijat mainitsivat oppineensa kuuntelemaan ja auttamaan toisia sekä oppineet tekemään kompromisseja. He ovat oppineet myös kärsivällisyyttä, sovittelun tärkeyden, puolueettomuutta sekä riitojen ratkaisemista. Seuraavissa sovittelijoiden vastauksissa kiteytyy sovittelun muutama keskeisin idea, eli puolueettomuus ja osapuolten kuunteleminen.

”Luultavasti molemmissa osapuolissa on joku syy riidan aiheutumiseen ja on kuunnelta kaikkien näkemykset tapahtuneesta.”

”Olen oppinut, että sovittelu on tärkeää, jotta pienet tapaukset eivät koituisi isommiksi, olen myös oppinut, että on tärkeää olla puolueeton.”

Verso-menetelmän haasteena on käytännön tilanteiden järjestelyt. Joskus sovittelijoita on täytynyt muistuttaa sovittelusta tai seurantakäynnistä. Haasteena on myös Verson valmiin kaavan vähäinen kysymysten määrä. Tämä on hyvä huomioida Versoa kehittäessä ja koulun osallistuessa valtakunnalliseen kyselyyn.

Tutkimustulosten perusteella koulun henkilökunnan olisi hyvä lähteä yhdessä pohtimaan, miten menetelmä saadaan entistä tehokkaammin toimimaan. Kuinka jokainen kouluyhteisön jäsenestä sitoutuisi käyttämään Versoa? Pitäisikö se olla kirjattuna koulun järjestyssääntöön tai ohjeeseen, missä kaikkia velvoitetaan näiden menetelmien käyttöön? Onko jokaisella luokalla ja oppilailla varmasti selvää, miten Verso toimii? Voisiko Verso-ohjaajat tai –sovittelijat käydä sovitusnäkökulmalla välillä luokissa muistuttamassa menetelmän läsnäolosta? Tai muistutus keskusradion kautta päivänavauksen yhteydessä joka kuukauden ensimmäinen maanantai? Mielestäni melko

pienillä käytännön asioilla voisi saada isojakin asioita aikaan. Kuitenkin opinnäytyöni tulokset hyödyntävät koko koulun henkilökuntaa ja koulu yhteisöä ja vain he itse voivat vaikuttaa siihen, mitä käytännössä tulee tapahtumaan.

7.2 Tutkimustulosten hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Mielestäni kehittämisidea Verso-ohjaajien vertaistoiminnasta oli loistava. Olisi varmasti hyödyllistä, jos kotikuntani kaikki kolme alakoulua yhdistäisivät Verso-toimintaa myös vertaistoiminnaksi. Kaikkien koulujen sovittelijat ja ohjaajat voisivat pitää yhteisiä tilaisuuksia tai tapahtumia tietyin väliajoin, jolloin heillä olisi mahdollista vaihtaa ajatuksia sovittelumenetelmästä, pohtia kehittämisideoita ja tuoda esiin mahdollisia ongelmakohtia. Versosovittelijat ja –ohjaajat ovat kuitenkin avainasemassa kehitettäessä menetelmää.

Opinnäytetyöni tutkimustuloksista tuli esiin Verso-menetelmän haasteita ja hyötyjä. Näiden tutkimustulosten perusteella koulun henkilökunnan olisi yhdessä pohdittava, miten menetelmä saadaan entistä tehokkaammin toimimaan. Kuinka jokainen koulu yhteisön jäsenestä sitoutuisi käyttämään Versoa? Pitäisikö se olla kirjattuna koulun järjestyssääntöön tai ohjeeseen, missä kaikkia veloitetaan näiden menetelmien käyttöön? Onko jokaisella luokalla ja oppilaille varmasti selvää, miten Verso toimii? Voisiko Verso-ohjaajat tai –sovittelijat käydä sovitusti säännöllisin väliajoin luokissa muistuttamassa menetelmän läsnäolosta? Tai muistutus keskusradion kautta päivän-avauksen yhteydessä joka kuukauden ensimmäinen maanantai? Kiva idea olisi myös esittelyvideo sovittelumenetelmästä. Sovittelijat voisivat keksiä, näyttellä ja kuvata jonkun yleisen konfliktitilanteen, joka soviteltaisiin Versossa. Videossa tulisi ilmi sovittelun kaava ja pelisäännöt sekä mistä sovittelutilauskaavakkeita saa ja mihin ne palautetaan. Mielestäni melko pienillä käytännön asioilla voisi saada isojakin asioita aikaan. Kuitenkin opinnäytetyöni tulokset hyödyntävät koko koulun henkilökuntaa ja koulu yhteisöä ja vain he itse voivat vaikuttaa siihen, mitä käytännössä tulee tapahtumaan.

Pienluokan oppilaiden vaikeudet toimia sovittelutilanteiden osapuolina vaativat kehittämistä. Tämä tuli esiin erään opettajan ja verso-ohjaajan vastauksessa. Versosovittelijat voisivat edelleenkin toimia sovittelijoina tilanteissa, mutta pienluokan oppilaan oma opettaja tai verso-ohjaaja voisi olla sovittelussa pienluokan oppilaiden tukena. Usein pienluokan oppilaille sosiaaliset tilanteet voivat olla haasteellisia tai tapahtumien kertominen voi olla hankalaa erilaisten ongelmien vuoksi. Opettajan avustuksella niin sovittelijoille kuin pienluokan oppilaille voitaisiin saada positiivisia kokemuksia sovittelutilanteesta, jos tukena olisi tuttu koulun aikuinen. Kaikkein pienimmät oppilaat eivät välttämättä osaa vielä lukea, joten vertaissovittelumenetelmän kaavion voisi kuvittaa. Esimerkiksi netissä olevasta Papunet.fi- sivustosta löytyy hyvin materiaalia ja erilaisia kuvia, joita voisi tulostaa ja hyödyntää tähän tarkoitukseen. Tämä auttaisi pienten oppilaiden ymmärrystä ja käsitystä menetelmästä ja sen käytöstä.

Sovitteluissa on ollut myös tilanteita, joissa konfliktin osapuolet ovat samalla luokalla sovittelijoiden kanssa. Tällaisessa tapauksessa sovittelijoiden vuoroja tulisi voida vaihtaa jonkun toisen sovittelijaparin kanssa, jolloin sovittelutilanne saataisiin järjestettyä ongelmitta. Toiminnan tulisi olla joustavaa ja kaikkia osapuolia palveleva toiminto, joka antaa positiivisia kokemuksia.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää vertaissovittelumenetelmän käyttöä Harjun alakoulun opettajien, verso-ohjaajien sekä versosovittelijoiden näkökulmasta. Aiheesta oli tehty joitain tutkimuksia, joiden tuloksia olen peilannut omiin tutkimustuloksiin. Työssäni käytetty teoriatieto tuki hyvin käsitystä siitä, millainen vaikutus konfliktien selvittämisellä, osallisuudella ja kohtaamisella on oppilaiden kouluhyvinvointiin ja sitä kautta hyvään itsetuntoon ja minäkuvaan. Tutkimustuloksista saatiin vastauksia opinnäytetyössä asetettuihin tavoitteisiin.

Opinnäytetyön aiheen valitsin oman kiinnostuksen perusteella. Halusin sen liittyvän jollain tavalla koulumaailmaan, koska minulla on siitä niin paljon käytännön kokemusta ja halusin hyödyntää sitä opinnäytetyön teossa. Opinnäytetyön tilaaja ei esittänyt erityisiä toiveita tutkimukselle, mutta mielenkiinto tutkimusaihetta sekä tutkimustuloksia kohtaan oli suuri. Tutkimusmenetelmät valittiin kullekin tutkimukseen osallistuvalla kohderyhmälle sopiviksi.

Opettajien Webropol-kyselyn vastausten vähäinen määrä oli yllätys. Opettajille oli kerrottu tulevasta kyselystä useampaan kertaan ja sillä perusteella kyselyyn odotettiin suurempaa osallistujamäärää. Ymmärrän, että eritoten toukokuu on opettajien työssä kiireistä aikaa, mutta kyselyyn vastaaminen olisi vienyt muutaman minuutin. Jälkeenpäin mietin, että olisin voinut lähettää Webropol-kysely myös muille koulun henkilökunnan jäsenille, kuten kuraattorille, terveydenhoitajalle, koulunkäynninohjaajille, keittiöhenkilökunnalle ja siistijöille. Tällöin olisin saanut tutkimukseen mukaan koko koulun henkilökunnan näkökulmia Verso-menetelmän käytöstä.

Opinnäytetyön lähteitä kootessa lähteitä löytyi kattavasti, joten huomioin kriittisen lähdekritiikin. Lähteisiin tutustuessani löysin joitakin hieman vanhempia lähdeaineistoja, joiden kirjoittaja oli mielestäni oman alansa parhaita asiantuntijoita. Tämän vuoksi päädyin käyttämään hänen lähdeaineistoaan, vaikka lähde saattoi olla yli 10 vuotta vanha. Lähdeaineistoa pyrin käyttämään hyvin laajasti hyödyntäen niin verkkosivustoja, tutkimuksia, painettua kirjallisuutta sekä lehtiartikkeleita.

Opinnäytetyön tekeminen oli pitkä, mutta kiinnostava prosessi. Mielestäni onnistuin omien tavoitteiden mukaisesti ja olen tähän tyytyväinen. Työprosessi itsessään tutkimushaastatteluineen ja aineiston analyysineen oli opettavainen ja hieno oppimiskokemus. Tutkimuksen tekeminen antoi minulle ajateltavaa koulun toimintamalleista ja -käytännöistä, jotka ovat tulleet tässä työssä jo aiemminkin esille. Mielestäni kouluihin tarvitaan uusia ammattiryhmiä osallistumaan oppilaiden hyvinvointiin, tukemaan kodin ja koulun yhteistyötä sekä toimimaan kasvatuskumppanina.

Lasten ja nuorten hyvinvointi on ollut viime aikoina puheenaiheena eri medioissa. Heidän hyvinvoinnin haasteet esiintyvät jo varhaiskasvatuksessa ja koulussa, joissa pitäisi tehdä mahdollisimman paljon ennaltaehkäisevää työtä. Selvittämättömät ristiriidat ja pidempään jatkuneet kiusaamistilanteet voivat aiheuttaa lapselle ja nuorelle mielenterveysongelmia, jotka voivat vaikuttaa hänen elämäänsä sitä haittaavasti aina pitkälle aikuisuuteen saakka. Tällaiset ongelmat vaikuttavat yksilöön itseensä sekä myös yhteiskuntaan. Mielenterveysongelmien hoito on suuri kustannuserä

nykypäivän yhteiskunnassa, joten siksi erilaiset ennaltaehkäisevät menetelmät, kuten Verso-menetelmä, tulisi saada sujuvaksi osaksi koulujen toimintaa. Ennaltaehkäisevä työ on aina edullisempaa ja kannattavampaa kuin korjaava työ.

Opinnäytetyön toimeksiantaja sekä opettajat saivat tärkeää tietoa siitä, kuinka Verso-menetelmä on toiminut Harjun alakoulussa ja kuinka sitä voidaan kehittää niin, että siitä saataisiin vielä toimivampi ja tehokkaampi. Esittelin opinnäytetyöni tulokset Harjun koulun henkilökunnalle 19.11.2019 henkilökunnan kokouksessa. Annoin heille esittelyn lopuksi 15 minuuttia aikaa miettiä tutkimustulosten pohjalta ideoita, kuinka menetelmää olisi joustavaa ja vaivatonta käyttää ja kuinka menetelmän olemassaolo muistettaisiin niin oppilaiden kuin henkilökunnankin keskuudessa. Ryhmissä pohditut ja kootut loistavat ideat koottiin paperille ja palautettiin Verso-ohjajille, jotka toivottavasti ottavat ideat käyttöön parantaakseen Verso-toimintaa entisestään.

Oppilaat ja perheet hyötyvät varmasti Verso-menetelmästä, koska oppilaat oppivat sen myötä erilaisia hyödyllisiä taitoja, joita he voivat soveltaa niin koulussa, kotona kuin kavereiden parissa toimiessa. Kun sovittelutilanteissa pyritään etsimään yhdessä ratkaisuja rangaistuksen sijaan, se luo lapselle ymmäryksen, ettei ristiriitoja tarvitse pelätä tai säikähtää, koska ne ovat osa elämää ja niistä selvittää puhumalla, sopimalla ja ottamalla vastuuta tekemisistä. Huomaamatta oppilaiden ajatus ja toiminta muuttuu ongelmakeskeisyyden sijasta ratkaisukeskeisyyteen, joka kannustaa heitä toimimaan oikealla tavalla.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- ALANKO, Anu 2006. Missä lapsuutta tehdään? Julkaisussa: KALLIO, Kirsi Pauliina, RITALA-KOSKINEN, Aino & RUTANEN, Nina (toim.) [verkkojulkaisu]. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 106. Viitattu 2019-09-13] Saatavissa: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/missa_lapsuutta_tehdaan.pdf
- CACCIATORE, Raisa, KORTENIEMI-POIKELA, Erja & HUOVINEN, Maarit 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- ERKKO, Anna & HANNUKKALA, Marjo 2013. Mielenterveys voimaksi. Suomen mielenterveysseura. 2., uudistettu painos.
- ERVASTI, Kaijus 2001. Konfliktit ja vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. Julkaisussa: POHJONEN, Soile (toim.) Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. Helsinki: Werner Söderström lakitieto Oy.
- ERVASTI, Kaijus & NYLUND, Anna 2014. Konfliktinratkaisu ja sovittelu. Helsinki: Edita.
- FINLEX. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. [Viitattu 2019-08-18.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P4>
- FINLEX. Perusopetuslaki 21.8.1998/628. [Viitattu 2019-09-02.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- FINLEX. Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. [Viitattu 2019-09-02.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki>
- FLINCK, Aune 2013. Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. THL. Opas 23.
- GELLIN, Maija 2011. "Lapsikin osaa sovittaa." [verkkojulkaisu]. Minkälaista oppimista koulujen restoratiivinen toiminta tuottaa? Artikkelitutkimuksen tuloksista. [Viitattu 2019-09-11.] Saatavissa: <http://sovittelu.com/vertaissovittelu/wp-content/uploads/2019/02/Artikkeli-Restoratiivinen-oppiminen-koulussa-MGellin-2011-pdf.pdf>
- GELLIN, Maija 2011. Sovittelu koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- HAKALEHTO, Suvianna 2015. Lapsen oikeudet koulussa. Julkaisussa: HAKALEHTO, Suvianna (toim.) Johdatus lapsen oikeuksiin koulussa. Helsinki: Helsingin Kamari Oy.
- HAMARUS, Päivi 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä koulukiusaamiseen. Keuruu: PS-kustannus.
- HIRSIJÄRVI, Sirkka & HURME, Helena 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- HIRSIJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko & SAJAVAARA, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- HOPKINS, Belinda 2006. Just schools. A whole school approach to restorative justice. 2. painos. London: Jessica Kingsley Publishers.
- HÄKLI, Vesa 2019. Toimintamallien tueksi tarvitaan asennemuutos. Koulurauhaa 2/19.
- HÄRKÖNEN, Ulla 2008. [Verkkojulkaisu] Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus – Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittymisestä. [Viitattu 2019-09-09.] Saatavissa: <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/harkonen.htm>
- JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU. [Verkkolehti.] [Viitattu 2019-08-23.] Saatavissa: <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2013/06/07/voimavara-ja-ratkaisukeskeinen-nakokulma-ohjaustyossa/>

- KALLIONIEMI, Tiina 2019-11-04. Pieni kysymys vielä Versosta. [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Mia Kolehmainen. Tulostettu: 2019-12-03.
- KATAJAINEN, Antero, LIPPONEN Krisse ja LITOVAARA, Anneli 2003. Voimavarat käyttöön. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 2. painos.
- KELTIKANGAS-JÄRVINEN, Liisa. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki. WSOY.
- KIILAKOSKI, Tomi 2009. "Parempihan se on että sovitellaan ku että ei sovitella." Vertaissovitelu, konfliktit ja koulukulttuuri. [verkkajulkaisu]. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura verkkajulkaisuja 30. Helsinki.
- LAHIKAINEN, Anja Riitta & PIRTTILÄ-BACKMAN, Anna-Maija 1998. Sosiaalinen vuorovaikutus. 1. painos. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- LAHTINEN-SALILA, Irmeli 2009. Vertaissovitelu. Julkaisussa: SALOVIITA, Timo (toim.) Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- LAITINEN, Kristiina & HALLANTIE, Merja 2011. Huomisen hyvinvointia – kehys oppilashuollon kehittämiseksi. Oppaat ja käsikirjat 2011 – 19. Opetushallitus.
- LEINONEN, Minna, OTONKORPI-LEHTORANTA, Katri & HEISKANEN, Tuula 2017. Kyselyhaastattelu. Julkaisussa: HYVÄRINEN Matti, NIKANDER, Pirjo & RUUSUVUORI, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.
- LIEBMANN, Marian 2007. [Verkkajulkaisu]. Restorative justice: How it works. [Viitattu 2019-10-06.] Saatavissa: https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=VRWjEpwVRgsC&oi=fnd&pg=PP1&dq=marian+liebmann+restorative+justice&ots=nVnuFUrNRC&sig=L7yXgybwhd3uDHB4Mmn9XZcxozo&redir_esc=y#v=onepage&q=marian%20liebmann%20restorative%20justice&f=false
- LÄMSÄ, Anna-Liisa 2009. Minä, kiusattu pikku tyttö. Julkaisussa: LÄMSÄ, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Jyväskylä: PS-kustannus.
- MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO 2017. [Verkkosivusto]. Kiusaamisen seuraamukset. Viitattu 2019-11-06.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaamisen-seuraukset/>
- MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO 2019. [Verkkosivusto]. Oppilaiden osallisuus. Viitattu 2019-11-04.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/koulu-rauha/oppilaiden-osallisuus/>
- NAYLOR, Paul & COWIE, Helen 1999. The effectiveness of peer support systems in challenging school bullying: the perspectives and experiences of teachers and pupils. Journal on Adolescence 22.
- NETTINAPPI. [Verkkosivusto]. Itsetunto ja minäkuva. Viitattu 2019-11-04.] Saatavissa: <https://nettinappi.fi/tietoalue/hyvinvointi-ja-terveys/mielen-hyvinvointi/itsetunto-ja-minakuva/>
- NEVALAINEN, Sari 2010. Lapsi koulussa. Julkaisussa: JOKELA, Eero & PRUUKI, Heli (toim.) Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: LK-kirjat/Lasten Keskus
- NIEMI, Päivi 2008. Itsetunnon rakennuspalikoita. Hämeenlinna: Päiväosakeyhtiö.
- OMA OPPILASKUNTA. [verkkoujulkaisu] Oppilaskunta toimii. [Viitattu 2019-09-01.] Saatavissa: <https://omaoppilaskunta.fi/oppilaskunta-toimii/>
- PEHRMAN, Timo 2005. Sovittelu luottamuksen lähteenä – mitä ja miten rikoksen tai niiden osapuolet voivat oppia? Julkaisussa: POIKELA, Esa (toim.) Oppiminen ja sosiaalinen pääoma. Tampere: Juvenes print, 57-60.
- RITOKOSKI, Sami 2010. Lapsi ja kaverit. Julkaisussa: JOKELA, Eero & PRUUKI, Heli (toim.) Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: LK-kirjat/Lasten Keskus

- RUUSUVUORI, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Julkaisussa: Ruusuvuori, Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- TAMSKI, Eeva-Liisa & HUOTARI, Anitta 2015. Tammenterhon tarinoita. Perhevalmentajan työkirja.
- TILUS, Pirjo 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- TUOMI, Jouni & SARAJARVI, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- TUOMISTO, Tuija, SALMIVALLI, Christina & POSKIPARTA, Elina 2009. KiVassa koulussa ei kiusata. Julkaisussa: LÄMSÄ, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Jyväskylä: PS-kustannus.
- UITTO, Minna 2003. Unohtumaton opettajan ja oppilaan kohtaaminen. Narratiivinen tutkimus kasvatustieteen opiskelijoiden opettajamuistoista. Oulun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro-gradu tutkielma. Viitattu: 2019-11-01.] Saatavissa: https://www.edu.helsinki.fi/svy/kvali/narrat/mat/uiton_gradun_tulososa.pdf
- UNICEF. Sopimus lyhennettynä. [Viitattu 2019-08-18.] Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsenoikeudet/sopimus-lyhennettya/>
- VERSO-OHJELMA 2019. [verkkoaineisto] [Viitattu: 2019-11-04.] Saatavissa: <http://sovit-telu.com/vertaissovittelu/koulutukset/verso-koulutukset/>
- VERSO-OHJELMAN TILASTORAPORTTI 2018. [verkkoaineisto] Suomen sovittelufoorumi ry:n tilasto VERSO-ohjelman tuottamasta varhaiskasvatustyöyksiköiden, koulujen ja oppilaitosten sovittelutoiminnasta. [Viitattu 2019-09-21.] Saatavissa: <http://sovittelu.com/vertaissovittelu/wp-content/uploads/2019/05/VERSO-ohjelman-tilastoraportti-2018.pdf>
- WALLIN, Aila 2011. Sosiaalityö koulussa: avaimet hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- YHTEISKUNTATIETEELLINEN TIETOARKISTO. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV. 3.1.2 Hyvä tutkimuskäytäntö. [Viitattu 2019-09-11.] Saatavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html
- YLE Uutiset 29.11.2011. Kiusaaminen. Nuorten kiusaaminen on julmempaa netissä. [Viitattu 2019-09-18.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-5460451>

LIITE 1: LUPAKYSELY VANHEMMILLE/HUOLTAJILLE WILMAN KAUTTA

Hei!

Olen Harjun koulun koulunkäynninohjaaja Mia Kolehmainen ja opiskelen työni ohessa sosionomiaksi Savonia Ammattikorkeakoulussa. Aloitin opiskelut tammikuussa 2017 ja nyt opiskeluni ovat siinä vaiheessa, että alan tekemään opinnäytetyötä, jonka aiheena on *”Verso-menetelmän käyttö alakoulussa”*. Lapsenne on toiminut Versossa sovittelijana ja tarvitsisin heiltä kullakin arvoisia tietoja opinnäytetyöni tutkimukseen Verso-menetelmän käyttöä ajatellen. Kysyn teiltä vanhemmilta nyt lupaa, saako lapsenne osallistua opinnäytetyöni tutkimukseen vastaamalla heille tekemääni lomakehaastatteluun? Toteutan heille suunnatun kyselyn toukokuun aikana, eikä kyselyssä tule ilmi kenenkään henkilöllisyyttä, ikää tai sukupuolta. Kyselyssä tulen kysymään lastenne kokemuksia sovittelijana toimimisesta sekä siitä, mitä hyvää heidän mielestään Verso-menetelmä on tuonut mukanaan koulun arkeen ja millaisia sovittelutapauksia he ovat sovitelleet. Opinnäytetyöni myötä koulumme saa tärkeää tietoa menetelmän toimivuudesta, tehokkuudesta sekä mahdollisia kehittämisideoita.

Olisitteko ystävällisiä ja vastaisitte minulle **tähän viestiin 30.4.2019 mennessä**, saako lapsenne/ei saa osallistua lomakehaastatteluun.

Ystävällisin terveisin,

Mia Kolehmainen

koulunkäynninohjaaja, sosionomiopiskelija (AMK)

LIITE 2: LOMAKEHAASTATTELUKAAVAKE VERSO-SOVITTELIJOILLE

VASTAA ALLAOLEVIIN KYSYMYKSIIN MAHDOLLISIMMAN REHELLISESTI JA TOTUUDENMUKAISESTI. YMPYRÖI TAI RASTITA MIELESTÄSI SOPIVIMMAT VAIHTOEHDOT.

1. MINKÄ LUOKKA-ASTEEN SOVITTELUKAPAUKSIA OLET PÄÄSÄÄNTÖISESTI OLLUT SOVITTELEMAS-
SA?

- a.** 1-2 luokka **b.** 3-4 luokka **c.** 5-6 luokka

2. KUINKA MONESSA SOVITTELUKAPAUKSESSA OLET OLLUT MUKANA?

- a.** 1-2 **b.** 3-4 **c.** 5 tai enemmän

3. KUINKA USEIN OLET OLLUT SOVITTELIJANA SOVITTELUKAPAUKSISSA?

- a.** 1-2 kertaa kuukaudessa
b. 3-4 kertaa kuukaudessa
c. 5-6 kertaa kuukaudessa
d. useammin

4. KUVAILE ALLE JOKIN SOVITTELUKAPAUKE, MIKÄ ERITYISESTI ON JÄÄNYT MIELEESI.

5. MILLAISIA TUNTEITA SINUSSA HERÄSI

- a.** sovittelun aikana

- b.** sovittelun jälkeen

6. MILLAISIA TILANTEITA SOVITTELUTAPAUKSET OVAT OLLEET?

- a. nimittely/haukkuminen
- b. töniminen/potkiminen/lyöminen/muu väkivaltainen käytös
- c. leikin/kaveriporukan ulkopuolelle jättäminen
- d. joku muu mielipahaa aiheuttanut tilanne, mikä? _____

7. MILLAISIA KOKEMUKSIA SINULLA ON VERSO-MENETelmäSTÄ? MITÄ OLET OPPINUT TOIMIESSASI SOVITTELIJANA?

8. MITÄ HYVÄÄ VERSO-MENETelmä ON TUONUT KOULUUNNE?

9. MITEN PARANTAISIT TAI KEHITTÄISIT VERSO-MENETelmäMÄÄ?

KIITOS VASTAUKSISTASI JA OSALLISTUMISESTASI

LIITE 3: HAASTATTELUKYSYMYKSET VERSO-OHJAAJILLE

1. Kuinka usein Versoon tulee selvittelyjä?
2. Millaisia ristiriitatilanteita Versossa on ollut?
3. Ovatko kaikki ristiriitatilanteet ratkenneet Versossa? Jos ei, niin mikä siihen on mielestäsi ollut syytä?
4. Millaisia kokemuksia olet saanut Verso-menetelmän ohjaajana toimiessasi?
5. Mitä positiivista Verso-menetelmä on tuonut omaan työhösi?
6. Mitä positiivista Verso-menetelmä on tuonut koko työyhteisösi?
7. Millaisia kehittämisideoita sinulla olisi Verso-menetelmää ajatellen?

LIITE 4: WEBROPOL-KYSYMYKSET KOULUN HENKILÖKUNNALLE

Kysely työyksikkösi Verso-toiminnasta:

1. Kuinka usein luokkasi oppilailla on ristiriitatilanteita? (välituntiselvittelyjä tms.)

- päivittäin
- 2-3 krt/vko
- 1 krt/vko
- harvemmin

2. Kuka pääsääntöisesti selvittää luokkasi oppilaiden ristiriitatilanteita?

- minä
- oppilaat itse
- joku muu koulun henkilökuntaan kuuluva
- Verso-menetelmän sovittelijat
- oppilaiden vanhemmat/huoltajat

3. Oletko ohjannut oppilaiden ristiriitatilanteita Versoon?

- kyllä
- en

Jos vastasit edelliseen kysymykseen "en", voit hypätä kysymyksen 4. yli, muussa tapauksessa jatka kyselyä vastaamalla kysymyksiin 4 ja 6.

4. Jos olet ohjannut ristiriitatilanteita Versoon, niin kerro lyhyesti omin sanoin, millaisia tilanteita ne ovat olleet?

5. Jos vastasit kysymykseen 3 en, kerro miksi et?

6. Millaisia kokemuksia sinulla on Verso-toiminnasta?

7. Miten kehittäisit Verso-toimintaa?

